

Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers 2018

© georgierudy-AdobeStock.com

De FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie heeft als missie om de omstandigheden te creëren voor de competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. Aansluitend hierop heeft de Algemene Directie K.M.O.-beleid de tweede editie van haar “Boordtabel van de kmo’s en zelfstandige ondernemers” gepubliceerd. De voornaamste doelstelling is het schetsen van een stand van zaken van de wereld van de kmo’s en de zelfstandige ondernemers, twee belangrijke economische actoren in België, en dat aan de hand van een reeks van kernindicatoren.

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr.: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>

tel. 0800 120 33 (gratis)

 facebook.com/FODEconomie

 [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)

 youtube.com/user/FODEconomie

 linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Internetversie

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Inhoud

Executive summary	5
1. Inleiding	7
1.1. Begripsbepaling	8
Kmo's	8
Zelfstandige ondernemers	9
1.2. Statistische bronnen	10
Statbel	10
Eurostat	11
Rijksdienst voor Sociale Zekerheid	13
Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen	14
FOD Sociale Zekerheid	15
2. Demografie van de kmo's	16
2.1. Profiel	16
Ondernemingsgrootte	18
Sectoren	19
Rechtsvorm	21
2.2. Faillissementen	23
2.3. Tewerkstelling	26
Maatregel "eerste aanwervingen"	29
2.4. Internationale vergelijking	31
Aantal ondernemingen	32
Tewerkstelling	32
Toegevoegde waarde	33
3. Demografie van de zelfstandige ondernemers	36
3.1. Profiel	36
Leeftijd	37
Aard van bezigheid	38
Sectoren	40

Statuut student-zelfstandige	40
3.2. Sociale bijdragen	42
3.3. Internationale vergelijking	43
4. Vrouwelijk ondernemerschap	47
4.1. Vrouwen op de arbeidsmarkt	47
4.2. Statuut van zelfstandige	48
4.3. Internationale vergelijking	51
Lijst van grafieken	55
Lijst van tabellen	57

Executive summary

In 2017 groeide het aantal kmo's in België met 4 %, een toename van 36.034 kmo's ten opzichte van 2016, en kwam aldus uit op 940.440 ondernemingen met minder dan 250 werknemers. De kmo's zonder werknemers kenden de sterkste groei. Hun aantal steeg met 4,6 %. De belangrijkste sectoren in termen van aantal kmo's zijn respectievelijk de vrije beroepen, de handel en de bouwnijverheid. In 2017 telde de sector van de vrije beroepen voor het eerst meer kmo's dan de handel. De natuurlijke persoon en de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid blijven de belangrijkste rechtsvormen bij de kmo's met aandelen van respectievelijk 45,8 % en 34,8 %.

Er werden 93.663 kmo's opgericht in 2017. Daarnaast werden er 57.588 btw-plichtige kmo's geschrapt. Bij de ondernemingen met minder dan 50 werknemers (kleine kmo's) werden 9.935 faillissementen uitgesproken. Bij die faillissementen gingen 15.522 arbeidsplaatsen verloren: 7.610 voltijdse jobs, 4.012 deeltijdse jobs en 3.900 jobs van loontrekkende werkgevers. De faillissementen deden zich voornamelijk voor in de handel, de horeca en de bouwnijverheid.

Het aantal tewerkgestelde werknemers in kleine kmo's (micro-ondernemingen en kleine ondernemingen) steeg in 2017 met 0,2 %. In de micro-ondernemingen steeg het aantal werknemers met 0,1 % en in de kleine ondernemingen met 0,4 %. Het aantal werkgevers dat gebruik maakte van de maatregel voor een eerste aanwerving steeg tussen het vierde kwartaal van 2016 en het vierde kwartaal van 2017 met 70,3 %.

Een internationale vergelijking tussen België, Nederland, Frankrijk en Duitsland toont dat Duitsland volgens de schattingen van 2016 de sterkste groei kende in het aantal kmo's (13,8 %). België kwam op de tweede plaats met een groei van 6,7 %. Ook de groei van het aantal tewerkgestelde personen in kmo's was het sterkst in Duitsland met 5,3 %. In Frankrijk was dat 3,1 %, in België 2,5 % en in Nederland 1,4 %. De toegevoegde waarde per tewerkgestelde persoon in kmo's was in België groter dan in Frankrijk, Nederland en Duitsland.

Er waren in België 1.087.763 zelfstandige ondernemers en helpers aangesloten bij sociale verzekeringsfondsen in de loop van het vierde kwartaal van 2017, 2,8 % meer dan in dezelfde periode van 2016. Het aantal starters steeg met 5 % tegenover het voorgaande jaar. Er was vooral een sterke stijging van het aantal starters in bijberoep (15,1 %). De belangrijkste sector bij de starters was die van de vrije beroepen. 30,3 % van de starters begon een activiteit in die sector. De helft van de starters was jonger dan 35 jaar.

Op 1 januari 2017 werd de nieuwe regelgeving over het sociale statuut van de student-zelfstandige ingevoerd met als doel de ondernemingszin bij de jongeren te stimuleren. In het tweede kwartaal van 2018 stond de teller al op 6.163 student-ondernemers.

In vergelijking met de andere EU15-landen¹ ligt het aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking in België met 13,5 % iets lager dan het gemiddelde van 14,1 %. Het aandeel van zelfstandigen met werknemers is in België 30,4 %. Dat komt bijna overeen met het EU15-gemiddelde van 30,3 %.

Het aantal vrouwelijke geregistreerde zelfstandige en helpers steeg in 2017 met 3,4 % en er waren 5,3 % meer vrouwelijke starters dan in 2016. Meer dan een kwart (27,8 %) van de vrouwelijke zelfstandigen voert de zelfstandige activiteit in bijberoep uit. Het grootste deel van de vrouwelijke zelfstandigen en helpers is actief in de vrije beroepen (38,9 %) en in de handel (30,8 %).

In België ligt het aandeel zelfstandigen in de populatie werkende vrouwen (9,5 %) lager dan in Nederland (12,6 %), maar hoger dan in Frankrijk (8 %) en Duitsland (7 %). Het aandeel vrouwen in de volledige populatie zelfstandigen ligt in België lager dan in Nederland, Frankrijk en Duitsland.

¹ Bij de EU15 behoren België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Griekenland, Spanje, Portugal, Oostenrijk, Finland en Zweden.

© YakobchukOlena - Adobe Stock

1. Inleiding

De boordtabel heeft twee doelstellingen. Enerzijds wordt een stand van zaken geschetst van de ontwikkeling van het ondernemerschap in België. Dat gebeurt aan de hand van indicatoren die betrekking hebben op de economische wereld van de kmo's en de zelfstandige ondernemers. Anderzijds doet de boordtabel dienst als een referentiekader voor beleidsbeslissingen.

Dit jaarverslag onderzoekt de veranderingen bij kmo's en zelfstandige ondernemers door de jaren heen en licht telkens nieuwe thema's toe. In de boordtabel van 2016 werd voor het eerst de demografie van de kmo's, de zelfstandige ondernemers, het vrouwelijke ondernemerschap en de internationalisering van de kmo's belicht. De tweede publicatie (2017) zette dat werk verder en behandelde ook nieuwe thema's, zoals het ambachtelijke ondernemerschap.

De boordtabel 2018 behandelt drie thema's: de demografie van de kmo's (hoofdstuk 2), de demografie van de zelfstandige ondernemers (hoofdstuk 3) en het vrouwelijke ondernemerschap (hoofdstuk 4). In deze versie van de boordtabel wordt het thema internationalisering van de kmo's niet opgenomen. Omwille van de timing van de beschikbaarheid van de gegevens werd ervoor gekozen om dat onderwerp in een aparte publicatie te behandelen. Zoals in de vorige versies worden de hoofdstukken wel nog steeds afgesloten met een internationale vergelijking.

De twee economische actoren die centraal staan in de boordtabel zijn de kmo's en de zelfstandige ondernemers. Voor beide bestaan er meerdere definities. De definities die relevant zijn in het kader van deze boordtabel worden hieronder verder toegelicht. De inleiding wordt vervolgens afgesloten met een beschrijving van de verschillende bronnen die gebruikt werden voor de analyses van de kmo's en de zelfstandige ondernemers.

1.1. Begripsbepaling

Kmo's

Er bestaat geen Belgische eenduidige definitie voor de term "kleine en middelgrote ondernemingen" (kmo's). De **Europese Commissie** heeft evenwel een Europese definitie voor kmo's vastgelegd in Aanbeveling 2003/361/EG. Een Europese definitie laat toe om op basis van gemeenschappelijk regels te bepalen welke ondernemingen recht hebben op steunmaatregelen ten behoeve van kmo's.

De definitie gaat uit van drie basiscriteria:

- het aantal werknemers,
- de jaaromzet (exclusief btw), of
- het jaarlijkse balanstotaal.

Volgens de Europese Commissie zijn kmo's ondernemingen die minder dan 250 personen tewerkstellen en met, ofwel een jaaromzet die niet groter is dan 50 miljoen euro, ofwel een balanstotaal van niet meer dan 43 miljoen euro.

Op die criteria worden drempels toegepast om drie categorieën kmo's te onderscheiden. Tabel 1 geeft een overzicht van de categorieën en de bijhorende drempels.

Tabel 1. Definitie kmo en categorieën volgens de Europese Commissie

Categorie	Personeelsaantal	Omzet		Balanstotaal
Micro-onderneming	< 10	≤ 2 miljoen euro	OF	≤ 2 miljoen euro
Kleine onderneming	< 50	≤ 10 miljoen euro		≤ 10 miljoen euro
Middelgrote onderneming	< 250	≤ 50 miljoen euro		≤ 43 miljoen euro

Momenteel onderzoekt de Europese Commissie of een herziening van de definitie nodig is (https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-review-sme-definition_en).

Aangezien de omzetgegevens of het balanstotaal niet altijd beschikbaar zijn, hanteert het **Kmo-observatorium** van de FOD Economie veelal het criterium van het aantal werknemers om een kmo te definiëren. De structurele ondernemingsstatistieken van **Eurostat**, het statistiekbureau van de Europese Unie, gebruiken ook enkel het aantal

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

werknemers om de grootte van een onderneming te bepalen². Net zoals de Europese Commissie oordeelt de **Rijksdienst voor Sociale Zekerheid** (RSZ) dat een kmo aan verschillende voorwaarden moet voldoen in termen van tewerkstelling en omzet. Maar omdat alleen de informatie over de tewerkstelling beschikbaar is, wordt enkel met dat criterium rekening gehouden om kmo's te identificeren.

In de vorige versies van de boordtabel werd in verscheidene analyses de term kmo gebruikt voor ondernemingen met minder dan 50 werknemers. Om te vermijden dat er verwarring met de definitie van de Europese Commissie ontstaat, werd er dit jaar voor gekozen om de term kmo uitsluitend te gebruiken voor ondernemingen met minder dan 250 werknemers. Zoals vorig jaar wordt wel nog steeds de nadruk gelegd op ondernemingen met minder dan 50 werknemers gezien het belang van die kleine structuren. In 2017 stelde namelijk 99,3 % van de Belgische bedrijven minder dan 50 werknemers tewerk. Om een onderneming met minder dan 50 werknemers te benoemen, wordt in deze boordtabel de term "**kleine kmo**" gebruikt. Het Kmo-observatorium past ook dezelfde drempels op het personeelsaantal toe als de Europese Commissie om de verschillende categorieën kmo's te bepalen (tabel 2). Kleine kmo's omvatten de categorieën "micro-onderneming" en "kleine onderneming".

Tabel 2. Definitie kmo en categorieën volgens het Kmo-observatorium

Categorie	Personeelsaantal	
Kleine kmo	Micro-onderneming	0 tot 9
	Kleine onderneming	10 tot 49
Middelgrote onderneming		50 tot 249

Zelfstandige ondernemers

Een zelfstandige ondernemer is een persoon die een zelfstandige activiteit uitoefent onder de vorm van een eenmanszaak (natuurlijk persoon) of een vennootschap (rechtspersoon).

Elke natuurlijke persoon die in België een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut, wordt beschouwd als "zelfstandige". Er is bij de uitoefening van de activiteit geen sprake van enige relatie van ondergeschiktheid. De zelfstandige geniet een eigen sociaal statuut en een specifieke socialezekerheidsregeling. Het **Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen** (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers en publiceert daarover statistieken.

Volgens **Eurostat** is een zelfstandige een persoon die enige eigenaar of mede-eigenaar is van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid waarin hij werkt. Uitgezonderd wanneer die persoon zijn hoofdactiviteit in loonverband uitvoert, dan wordt hij beschouwd als werknemer³.

2 <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/structural-business-statistics/sme>.

3 <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Self-employed>.

© ra2 studio - Adobe Stock

1.2. Statistische bronnen

De gegevens die in deze boordtabel worden geanalyseerd zijn vooral afkomstig van overheidsinstellingen. Ze worden, zo nodig, aangevuld met andere informatiebronnen.

Statbel

Statbel is de Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium van de FOD Economie. Als Belgisch statistiekbureau is Statbel verantwoordelijk voor het verzamelen, produceren en verspreiden van gegevens over de Belgische economie, de samenleving en het territorium.⁴

De databanken van Statbel die in deze publicatie voornamelijk gebruikt worden, hebben betrekking op de btw-plichtigen en de faillissementen.

De gegevensbron voor de databank met **btw-plichtigen** is de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO) en de populatie bestaat uit de ondernemingen waarvoor de btw-administratie heeft bevestigd dat ze bekend zijn als btw-plichtig. Activiteiten vrijgesteld van btw komen dan ook niet voor in die databank. Vaak zijn die vrijgestelde activiteiten van sociale, culturele of medische aard (artsen en verpleegkundigen) of gaat het om financiële activiteiten. Ook buitenlandse ondernemingen moeten zich kenbaar maken als zij in België handelingen uitvoeren zoals bepaald in het btw-wetboek. Zij zijn dus opgenomen in de databank.

⁴ <https://statbel.fgov.be>.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Naast het aantal btw-plichtigen zijn in de databank de oprichtingen en schrappingen van btw-plichtige ondernemingen beschikbaar. Het aantal oprichtingen omvat zowel het aantal primo btw-plichtigen, ondernemingen die voor het eerst onderworpen zijn aan btw, als de herregistraties, ondernemingen die voorheen al eens btw-plichtig zijn geweest. Een schrapping betekent het einde van de btw-plicht, wat niet noodzakelijk een stopzetting van de activiteit of een faillissement inhoudt.

Voor de statistieken in de databank met **faillissementen** vertrekt Statbel van het Belgische bedrijvenregister. Die informatie wordt aangevuld met de aangiften van de rechtbanken van koophandel. De populatie bestaat uit alle ondernemingen die onderworpen zijn aan de wet op de faillissementen. Een onderneming bevindt zich in staat van faillissement wanneer ze op duurzame wijze heeft opgehouden te betalen en wanneer haar krediet geschokt is. Er moet aan beide voorwaarden voldaan zijn.

De statistieken van btw-plichtigen en faillissementen zijn beschikbaar volgens de activiteit van de ondernemingen. De activiteiten worden ingedeeld volgens de NACEBEL-nomenclatuur, de Belgische versie van de statistische indeling van economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

Daarnaast is ook de grootteklasse van de ondernemingen beschikbaar. De grootte van een onderneming is hier gebaseerd op het aantal werknemers die zijn ingeschreven bij de RSZ. De grootteklassen die gebruikt worden in de databank met btw-plichtigen laten toe om micro-, kleine en middelgrote ondernemingen te onderscheiden zoals ze werden gedefinieerd door het Kmo-observatorium. Voor de faillissementen kunnen alleen micro- en kleine ondernemingen onderscheiden worden.

Tenslotte is het mogelijk om de gegevens te analyseren volgens de juridische vorm van de ondernemingen en volgens de locatie van de maatschappelijke zetel van de ondernemingen.

Eurostat

De Europese Commissie analyseert elk jaar de situatie van de kmo's in de lidstaten van de Europese Unie en sommige andere landen in de **SBA fact sheets**. Die fiches meten op nationaal niveau de vooruitgang van de implementatie van de Small Business Act. Ze beschrijven de recente veranderingen en nationale beleidslijnen die invloed hebben op de kmo's volgens de verschillende principes van de Small Business Act. Daarnaast bevatten ze schattingen van het aantal ondernemingen, het aantal tewerkgestelde personen in de ondernemingen en de toegevoegde waarde die werd gecreëerd door de ondernemingen.

De "2017 SBA Fact Sheets" bevatten schattingen voor het jaar 2016. Ze steunen op gegevens van de periode 2008-2014 uit de databank van de structurele ondernemingsstatistieken die ter beschikking worden gesteld door Eurostat.

De gegevens hebben betrekking op de “niet-financiële handelseconomie”. Ze omvatten dus enkel de industrie, de bouwsector, de handel en de diensten (NACE 2008 secties B tot J, L, M en N). Er wordt geen rekening gehouden met ondernemingen actief in de landbouw, bosbouw en visserij of in diensten die geen deel uitmaken van de handelseconomie zoals onderwijs en gezondheidszorg.

De schattingen worden weergegeven voor verschillende categorieën van ondernemingen, die worden bepaald op basis van het aantal werknemers. De categorieën micro-onderneming, kleine onderneming en middelgrote onderneming komen overeen met de categorieën die gehanteerd door het Kmo-observatorium.

De statistieken van Eurostat hebben het voordeel dat ze geharmoniseerd zijn voor de verschillende landen. Men kan ze dus vergelijken. Het nadeel is echter dat die gegevens in sommige landen verschillen van de gegevens die de nationale overheden zelf publiceren.

Verder maakt deze boordtabel gebruik van de resultaten van de **Europese enquête naar de arbeidskrachten** (EAK-EU). Het is een steekproefenquête bij huishoudens die kwartaalresultaten geeft van de arbeidsmarktparticipatie van personen van vijftien jaar en ouder en van personen die niet meer actief zijn. De enquête wordt gecoördineerd door Eurostat en uitgevoerd in de 28 lidstaten van de Europese Unie en in sommige andere landen. In België worden die gegevens verzameld en verwerkt door Statbel.

In 2017 werd in België de methodologie van de enquête verbeterd. Die methodologische aanpassingen hebben echter als gevolg dat het niet mogelijk is om de resultaten over 2017 te vergelijken met de resultaten van de voorgaande jaren.

Ten slotte werd in de vorige publicaties van de boordtabel de dataset “**demografie van de ondernemingen**” gebruikt. Die dataset is een onderdeel van de structurele ondernemingsstatistieken van Eurostat. Daarin wordt voor de grootte van ondernemingen een onderscheid gemaakt tussen ondernemingen zonder werknemers en ondernemingen met een tot vier, vijf tot negen of meer dan tien werknemers. Enkel de categorie van micro-ondernemingen, die gehanteerd wordt door het Kmo-observatorium, kan dus worden bestudeerd. De opgenomen economische activiteiten zijn de secties B tot N van de NACE 2008 (exclusief beheersactiviteiten van holdingbedrijven) en de secties P tot S. Zo zijn de activiteiten die verband houden met de industrie, de bouw, de verwerking en de handel- en distributiediensten opgenomen, maar niet de activiteiten die verband houden met landbouw en openbaar bestuur, de activiteiten van huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel, de productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik en de extraterritoriale activiteiten.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Een update van de dataset met de gegevens van 2016 was nog niet beschikbaar tijdens de redactie van dit document. In deze versie van de boordtabel werd daarom geen vernieuwde analyse uitgevoerd ten opzichte van de analyse in de vorige versie, die gebaseerd was op de gegevens van 2015.

Rijksdienst voor Sociale Zekerheid

De statistieken die gegenereerd worden door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) laten toe om het tewerkstellingsverloop in de Belgische privésector te volgen. In de gegevens van de RSZ worden alle werkgevers opgenomen, maar ze bevatten geen informatie over ondernemingen of zelfstandigen die geen werknemers in dienst hebben.

De gegevens van de RSZ die in de boordtabel gebruikt worden, hebben betrekking op drie kerncijfers: het aantal tewerkgestelde werknemers, het arbeidsvolume en de arbeidsplaatsen.

De statistieken van de **tewerkgestelde werknemers** worden bepaald aan de hand van hun aantal op de laatste dag van het kwartaal. Het gaat zowel om de aanwezige werknemers als om de werknemers waarvan de arbeidsovereenkomst geschorst werd maar nog niet beëindigd is (ziekte, zwangerschapsverlof, ...). Dubbeltellingen omwille van meerdere arbeidsbetrekkingen van eenzelfde werknemer op het einde van het kwartaal zijn verwijderd uit die statistieken.

Voor de **arbeidsplaatsen** wordt per werkgever het aantal werknemers geteld dat op de laatste dag van het kwartaal bij de werkgever in dienst is. In die statistiek worden de werknemers die op de laatste dag van het kwartaal bij meerdere werkgevers aan de slag zijn dus wel meermaals meegeteld. Het verschil tussen het aantal arbeidsplaatsen en het aantal tewerkgestelde werknemers is toe te schrijven aan die werknemers met verschillende banen.

Het **arbeidsvolume** is uitgedrukt in voltijdsequivalenten en wordt afgeleid van alle bezoldigde arbeidsprestaties aangegeven voor het volledige kwartaal. Er wordt rekening gehouden met alle bezoldigde arbeidsprestaties van een werknemer, ook wanneer die gedurende een kwartaal bij verschillende werkgevers in dienst was, onder verschillende hoedanigheden en/of verschillende arbeidsregimes.

De ondernemingsgrootte (dimensie) van de werkgever in die statistieken is afhankelijk van het aantal arbeidsplaatsen. De RSZ onderscheidt verschillende klassen van werkgevers op basis van hun grootte. De opbouw van die klassen laat toe om analyses te maken voor micro-ondernemingen en kleine ondernemingen.

De opsplitsing volgens sectorgroep gebeurt op basis van het paritair comité waaronder de werkgever valt. Een werkgever valt in principe slechts onder één paritair comité dat bepaald wordt in functie van zijn hoofdactiviteit.

Naast de gegevens rond tewerkstelling levert de RSZ ook geaggregeerde gegevens met betrekking tot het gebruik van **de maatregel “eerste aanwervingen”** aan het Kmo-observatorium. Die maatregel maakt onderdeel uit van de taxshift en trad in werking op 1 januari 2016. De aangeleverde gegevens omvatten de kwartaalresultaten van het aantal werkgevers die van de maatregel gebruikmaken per sector en per gewest. De maatregel en het gebruik ervan worden verder besproken in hoofdstuk 2.

Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen

Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers. Het beschikt over twee databanken: één met **verzekeringsplichtigen** (natuurlijke personen) en één met aangesloten vennootschappen (rechtspersonen). De gegevens in de boordtabel zijn afkomstig van de eerste databank. Het gaat om de statistieken van personen die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen (bestuurders van vennootschappen zijn inbegrepen in die gegevens).

Het aantal verzekeringsplichtigen komt overeen met de natuurlijke personen die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen door de uitoefening van een beroepsactiviteit als zelfstandige of als helper (hoedanigheid). De helper is een natuurlijke persoon die de zelfstandige bijstaat of vervangt bij de uitoefening van zijn activiteit, zonder dat hij gebonden is door een arbeidsovereenkomst. Het betreft vaak, maar niet noodzakelijk, een familielid.

Beide groepen worden onderverdeeld volgens de aard van bezigheid. De aard van de bezigheid geeft aan of de zelfstandige activiteit wordt uitgeoefend als hoofdberoep, bijberoep of na de pensioenleeftijd. Als de zelfstandige activiteit de enige bron van inkomsten is, wordt de persoon beschouwd als een zelfstandige in hoofdberoep. Zelfstandigen in bijberoep oefenen tegelijk en hoofdzakelijk nog een andere beroepsactiviteit uit.

De gegevens kunnen gegroepeerd worden per bedrijfstak die overeenstemt met de belangrijkste groepen van de beroepsnomenclatuur eigen aan het sociale statuut van de zelfstandigen. Die beroepenclassificatie verschilt van de NACEBEL-activiteitscodes.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De databank met verzekeringsplichtigen bevat onder meer statistieken over het aantal aangeslotenen, het aantal starters en het aantal stoppers. Het totale aantal aangeslotenen betreft het aantal actieve zelfstandigen en helpers in de loop van het vierde kwartaal van het betrokken jaar. Een zelfstandige die in de loop van het vierde kwartaal zijn zelfstandige activiteit stopzette, wordt dus toch nog meegerekend bij de actieve zelfstandigen van het betrokken jaar. De starters zijn de verzekeringsplichtige zelfstandigen die in de loop van het betrokken jaar hun beroepsactiviteit hebben aangevangen. Het kan zowel gaan om een eerste aansluiting als om de herneming van een activiteit. Een zelfstandige kan daarom dubbel geteld worden in de populatie starters wanneer hij in het tellingsjaar een activiteit startte, minstens een kwartaal inactief was en in datzelfde jaar de activiteit hernam. De stoppers zijn de verzekeringsplichtige zelfstandigen die in de loop van het tellingsjaar hun beroepsactiviteit hebben stopgezet.

Verder levert RSVZ gegevens omtrent het statuut van **student-zelfstandige**, dat bestaat sinds 1 januari 2017, aan het Kmo-observatorium. Het statuut en de eerste resultaten met betrekking tot het gebruik ervan worden besproken in hoofdstuk 3.

FOD Sociale Zekerheid

15

De Directie-generaal Zelfstandigen van de FOD Sociale Zekerheid is het expertisecentrum voor het sociale statuut van de zelfstandigen in België. Die FOD beheert de registers van de Commissie voor **vrijstelling van bijdragen**. Die commissie kan zelfstandigen een tijdelijke vrijstelling van betaling van de sociale bijdragen toekennen indien zij in betalingsmoeilijkheden verkeren.

De FOD Sociale Zekerheid beschikt ook over het **bedrag van de sociale bijdragen** dat werd betaald door de zelfstandigen.

© pesinkova - Adobe Stock

2. Demografie van de kmo's

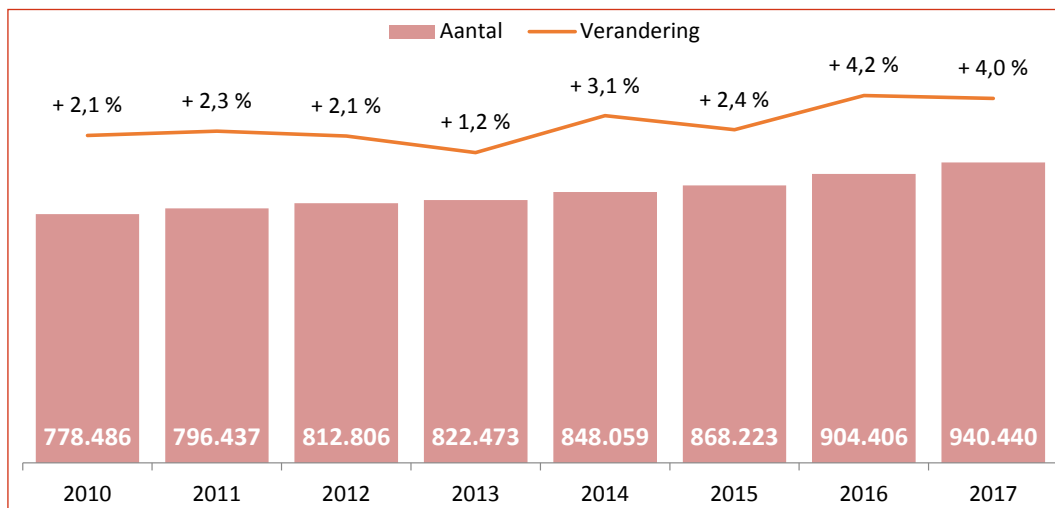
2.1. Profiel

Om het profiel van de kmo's in België te beschrijven, wordt gebruikgemaakt van de databank met btw-plichtigen van Statbel.

In 2017 waren er 941.991 btw-plichtige ondernemingen in België. 940.440, of 99,8 %, van die ondernemingen zijn kmo's. Net als in 2016 lag de groei van het aantal kmo's rond 4 %.

Grafiek 1. Btw-plichtige kmo's

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Op 1 januari 2018 telde België 83 btw-plichtige kmo's per 1.000 inwoners tegenover 80 op 1 januari 2017.

Tabel 3. Dichtheid van het aantal kmo's per 1.000 inwoners

01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
71	72	73	74	76	77	80	83

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Er werden 93.663 kmo's opgericht in 2017. Dat is meer dan in 2016, maar de groei van het aantal oprichtingen was minder sterk in 2017. In 2016 waren er 13,8 % meer oprichtingen van btw-plichtige kmo's dan in 2015. In 2017 groeide het aantal oprichtingen met 2,4 %. Men moet er echter rekening mee houden dat bestuurders die optreden als rechtspersonen sinds 2016 verplicht zijn om zich als btw-plichtige te laten registreren.

De bruto kmo-oprichtingsgraad, het aantal nieuwe kmo's tegenover het totale aantal kmo's van hetzelfde jaar, bedroeg 10 % in 2017 en ligt zo op hetzelfde niveau als in 2016 (10,1 %).

Tabel 4. Bruto kmo-oprichtingsgraad

In %.							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
9,0	9,0	8,8	8,5	10,7	9,3	10,1	10,0

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Na de daling in 2015 en 2016, neemt het aantal schrappingen in 2017 toe. Er werden in 2017 4,2 % meer btw-plichtige kmo's geschrapt dan in 2016.

De kmo-stopzettingsgraad, de verhouding tussen het aantal schrappingen van kmo's uit het btw-register en het totale aantal kmo's in datzelfde jaar, bedroeg in 2017 zoals in het voorgaande jaar 6,1 %.

Tabel 5. Kmo-stopzettingsgraad

In %.							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
6,9	6,8	6,8	7,3	7,7	6,9	6,1	6,1

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De netto kmo-oprichtingsgraad, het verschil tussen de bruto kmo-oprichtingsgraad en kmo-stopzettingsgraad, bedroeg 3,8 % in 2017 tegenover 4 % in 2016.

Tabel 6. Netto kmo-oprichtingsgraad

In %.							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
2,0	2,3	2,0	1,2	3,0	2,3	4,0	3,8

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De kmo-turbulentiegraad, een indicator voor de dynamiek van de economie, wordt berekend als de verhouding van de oprichtingen en de stopzettingen van kmo's enerzijds, en het aantal btw-plichtige kmo's anderzijds. In 2017 bedroeg de kmo-turbulentiegraad 16,1 %.

Tabel 7. Kmo-turbulentiegraad

In %.							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
15,9	15,8	15,6	15,8	18,5	16,2	16,2	16,1

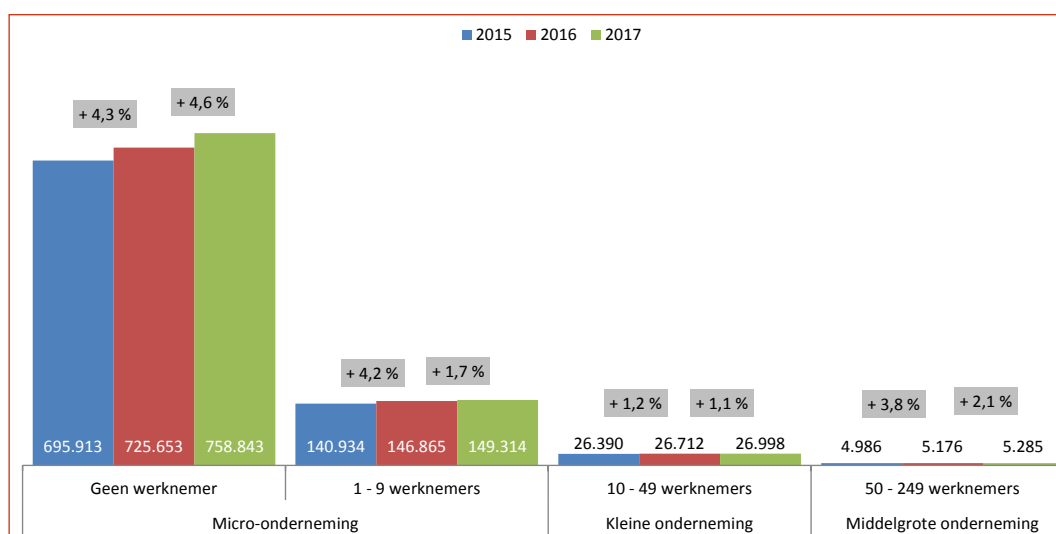
Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Ondernemingsgrootte

In 2017 bestond 80,6 % van de Belgische btw-plichtigen uit ondernemingen zonder werknemers en 15,9 % bestond uit ondernemingen met een tot negen werknemers. 96,4 % van de Belgische btw-plichtigen zijn dus micro ondernemingen. De kleine en middelgrote ondernemingen maakten respectievelijk 2,9 % en 0,6 % van het totale aantal btw-plichtigen uit.

Grafiek 2. Grootte van de ondernemingen in 2015, 2016 en 2017

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Het aantal ondernemingen zonder werknemers neemt jaar na jaar toe. Die aanhoudende groei heeft er toe geleid dat hun aandeel binnen het totale aantal ondernemingen is toegenomen van 76,9 % in 2008 tot 80,6 % in 2017. Het aandeel van de ondernemingen met 1 tot 9 werknemers nam af over diezelfde periode: van 18,8 % naar 15,9 %. Ook bij de kleine ondernemingen nam het aandeel af : van 3,5 % naar 2,9 %. Het aandeel van de middelgrote en grote ondernemingen bleef gelijk.

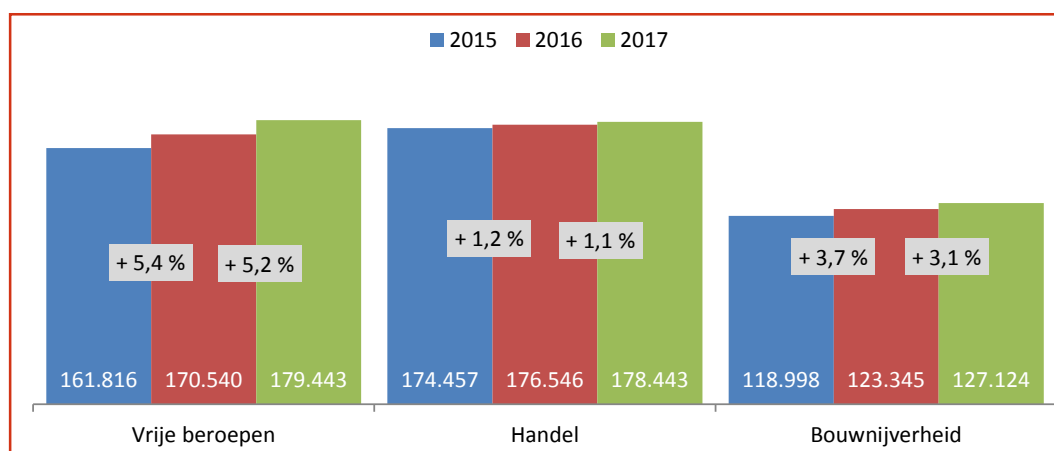
Sectoren

De drie grootste sectoren in België, in termen van aantal kmo's, hadden in 2017 samen een aandeel van 51,6 % in het totale aantal kmo's. Het gaat om volgende sectoren:

1. vrije beroepen⁵ (19,1 %);
2. handel⁶ (19,0 %);
3. bouwnijverheid⁷ (13,5 %).

Grafiek 3. Kmo's in de drie grootste sectoren

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De handel was tot 2016 de sector met het hoogste aantal kmo's, maar na een aanhoudend sterke groei in de afgelopen jaren werden de vrije beroepen in 2017 de grootste sector in België. Er zijn 8.903 kmo's bijgekomen in die sector in 2017. Dat is een kwart van het totale aantal extra kmo's. De groei van de bouwnijverheid was iets minder sterk dan in het voorgaande jaar. De sector groeide met 3.779 kmo's in 2017 tegenover 4.347 extra kmo's in 2016.

5 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

6 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen).

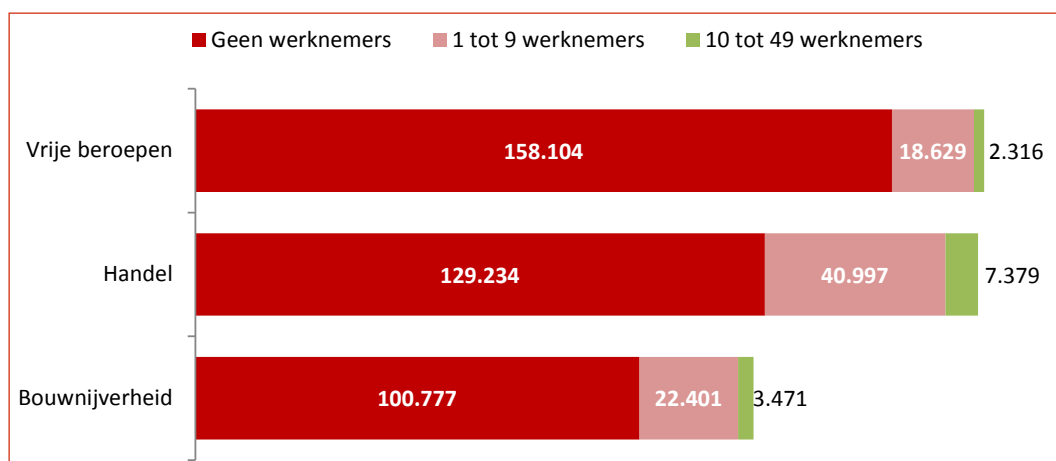
7 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

De sector “informatie en communicatie”⁸ heeft ondanks zijn beperkte grootte, 5 % van het totale aantal kmo’s, toch sterk bijgedragen aan het aantal extra kmo’s in 2017. Met 3.423 kmo’s extra kende die sector de grootste absolute groei na de vrije beroepen en de bouwnijverheid.

Net zoals in de voorgaande jaren vermindert het aantal kmo’s in de landbouwsector⁹.

88,1 % van de kmo’s actief in de sector van de vrije beroepen bestaat uit ondernemingen zonder werknemers. Het aantal kmo’s met werknemers ligt hoger in de handel en in de bouwnijverheid. In de handel stelde 23 % van de kmo’s 1 tot 9 werknemers tewerk en 4,1 % stelde 10 tot 49 werknemers tewerk. In de bouwnijverheid was dat respectievelijk 17,6 % en 2,7 %. In de bouwnijverheid wordt het belang van de kmo’s zonder werknemers wel steeds groter. In 2017 ging het om 79,3 % tegenover 73,7 % in 2008. Dezelfde tendens doet zich, weliswaar in beperktere mate, voor in de handel (72,4 % in 2017 tegenover 70,3 % in 2008).

Grafiek 4. Verdeling werknemersklassen binnen de drie grootste sectoren in 2017

Bron: Statbel.

De handel heeft in elk type kmo een belangrijk aandeel. In 2017 behoort meer dan een kwart van de ondernemingen met 1 tot 9 en met 10 tot 49 werknemers tot die sector. Meer dan een op vijf van de ondernemingen zonder werknemers is actief in de vrije beroepen. Bij de middelgrote ondernemingen is de industrie de belangrijkste sector.

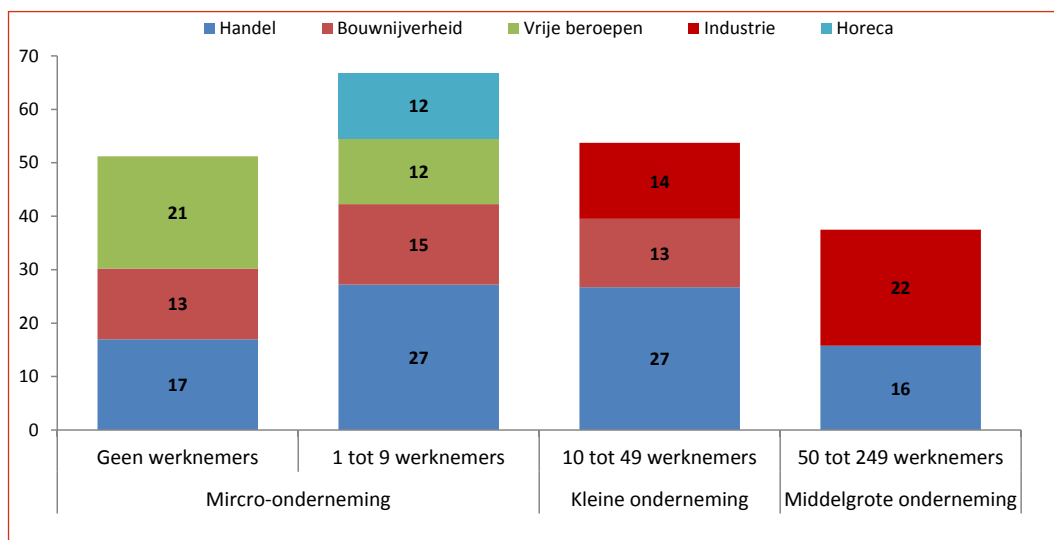
8 NACE-BEL sectie J (informatie en communicatie).

9 NACE-BEL sectie A (landbouw, bosbouw en visserij).

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 5. Sectoren met een aandeel groter dan 10% per werknemersklasse in 2017

In %.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

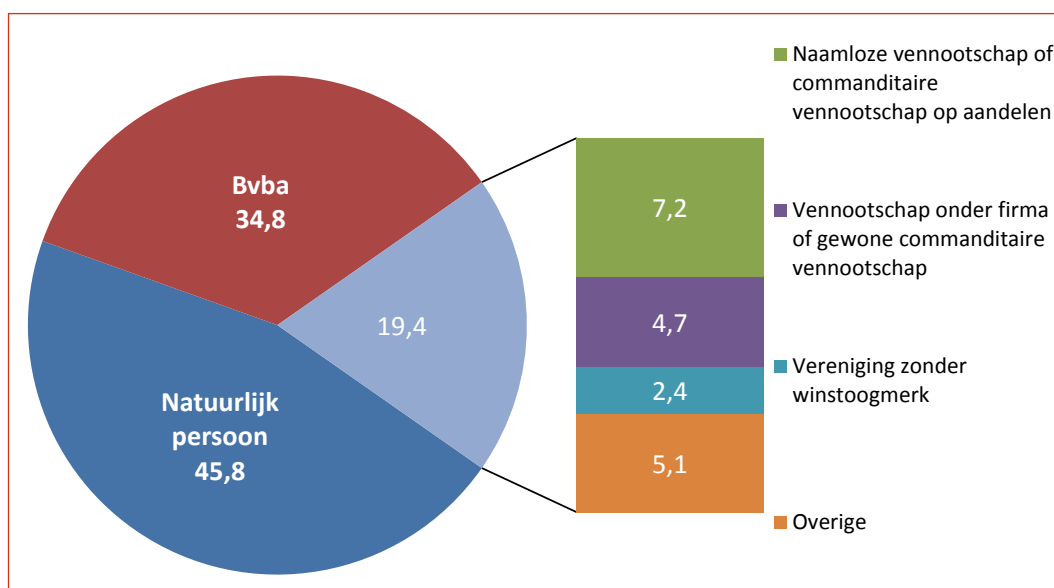
21

Rechtsvorm

De meest voorkomende rechtsvormen bij kmo's zijn "natuurlijk persoon" en "besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid" (bvba). Die rechtsvormen hadden in 2017 een aandeel van respectievelijk 45,8 % en 34,8 % in het totale aantal kmo's.

Grafiek 6. Verdeling van de rechtsvormen bij de kmo's in 2017

In %.

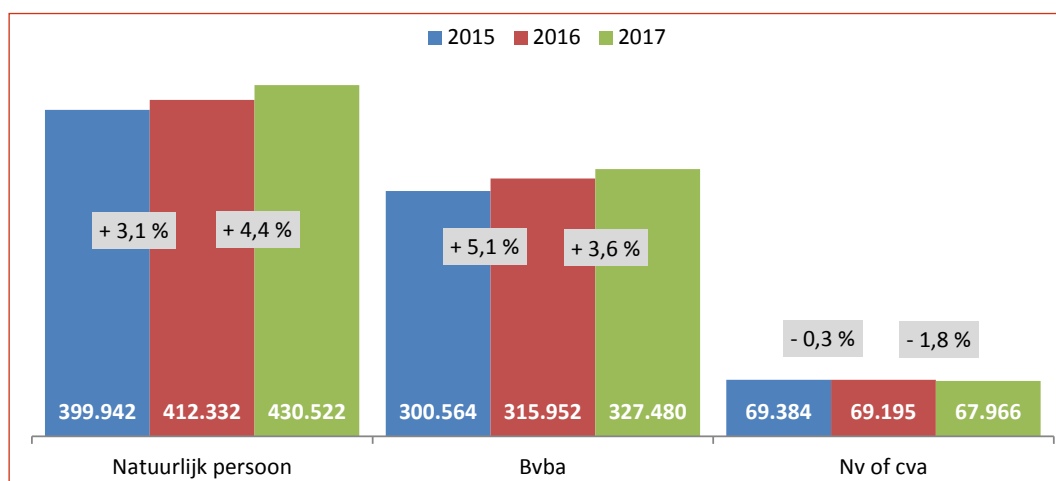
Categorie "overige" bevat volgende rechtsvormen: coöperatieve vennootschap, handelsvereniging in deelneming of tijdelijke handelsvereniging, handelsvennootschap van buitenlands recht, publiekrechtelijke instelling en andere.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Vooraf de rechtsvorm “natuurlijke persoon” kende een sterke groei in 2017. Er zijn 18.190 kmo’s meer met die rechtsvorm dan in 2016. Dat is de helft van de absolute groei van het aantal kmo’s in 2017. De groei van de bvba’s is minder sterk dan in 2016. Die rechtsvorm groeide met 11.528 kmo’s in 2017 tegenover 15.388 kmo’s in 2016. De daling van het aantal naamloze vennootschappen (nv) en commanditaire vennootschappen op aandelen (cva) bij de kmo’s zet zich verder in 2017.

Grafiek 7. De drie grootste rechtsvormen bij kmo’s

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

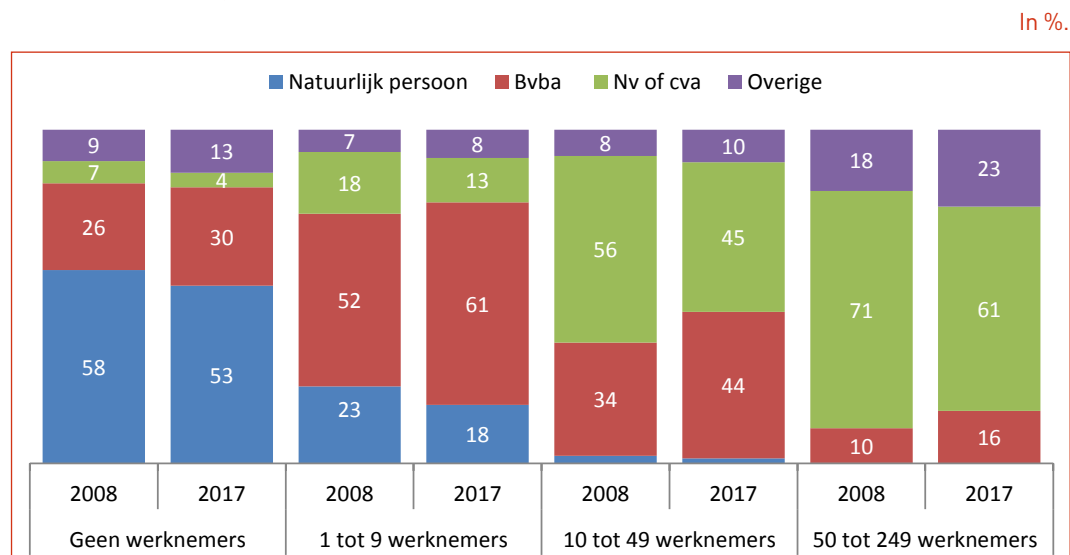

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het belang van die drie rechtsvormen verschilt sterk tussen de verschillende types kmo. Meer dan de helft van de btw-plichtigen zonder werknemers zijn natuurlijke personen. Ondanks de sterke groei van het aantal natuurlijke personen in de afgelopen jaren nam hun aandeel in het aantal kmo’s af van 49,1 % naar 45,8 % in de periode 2008–2017. De ondernemingen met een tot negen werknemers bestaan grotendeels uit bvba’s. Het aandeel van bvba’s in dat type onderneming steeg over de volledige periode 2008–2017. Vooral grotere kmo’s kiezen voor een nv of cva als rechtsvorm. Het aandeel van die rechtsvorm neemt echter wel af voor alle types kmo. Vooral bij de kleine ondernemingen nam het aandeel aanzienlijk af. In 2008 was nog meer dan de helft van de kleine ondernemingen een nv of cva tegenover 45 % in 2017.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 8. Verdeling rechtsvormen per werknemersklassen in 2008 en 2017

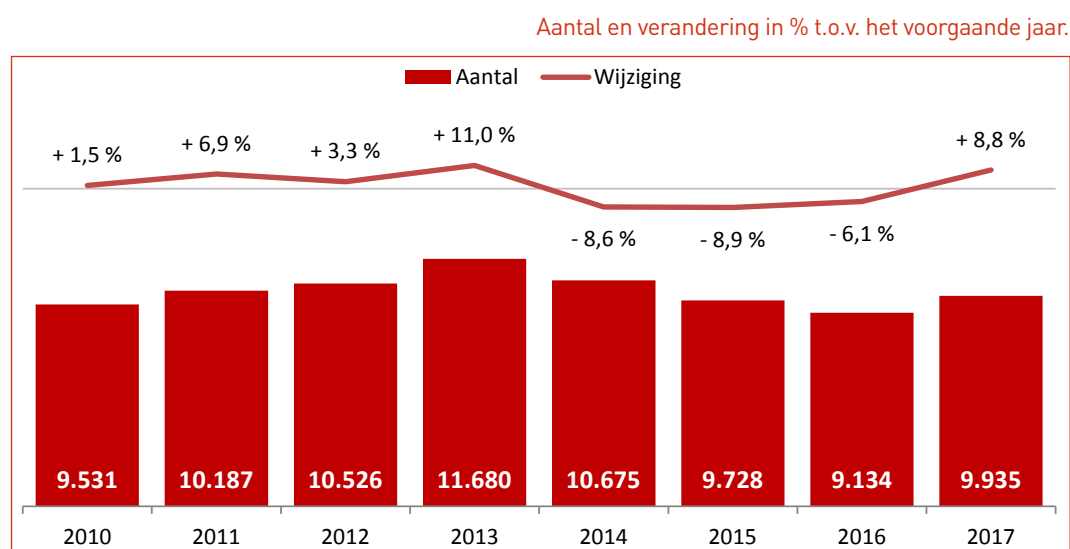

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.2. Faillissementen

In 2017 gingen 9.968 btw-plichtige bedrijven failliet. 9.935 van die ondernemingen tellen minder dan 50 werknemers (kleine kmo's). Dat zijn er 801 meer dan in 2016. Daarmee komt een einde aan de neerwaartse beweging van het aantal faillissementen van de afgelopen drie jaar.

Grafiek 9. Faillissementen van kleine kmo's

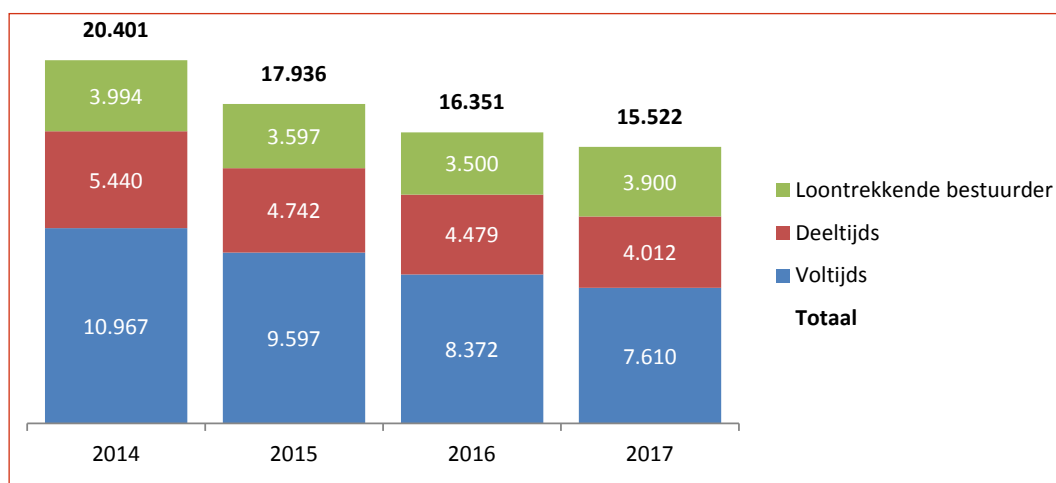

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De faillissementen van kleine kmo's hebben in 2017 geleid tot het verlies van 15.522 arbeidsplaatsen. Het ging om 7.610 voltijdse werknemers, 4.012 deeltijds werknemers en 3.900 loontrekkende bestuurders.

Globaal genomen nam het aantal verloren arbeidsplaatsen bij de kleine kmo's af in de voorbije vier jaar (grafiek 10). Zowel het verlies van voltijdse als van deeltijdse arbeidsplaatsen neemt af sinds 2014. Het verlies van arbeidsplaatsen van loontrekkende bestuurders nam toe in 2017.

Grafiek 10. Aantal verloren arbeidsplaatsen in kleine kmo's volgens type contract

Bron: Statbel.

Meer dan een vierde van de faillissementen bij kleine kmo's (27,4 %) had betrekking op ondernemingen die vier jaar oud¹⁰ waren. Ondernemingen tussen 15 en 20 jaar oud en ondernemingen tussen 5 en 10 jaar oud maakten respectievelijk 15,4 % en 13 % uit van de faillissementen bij kleine kmo's.

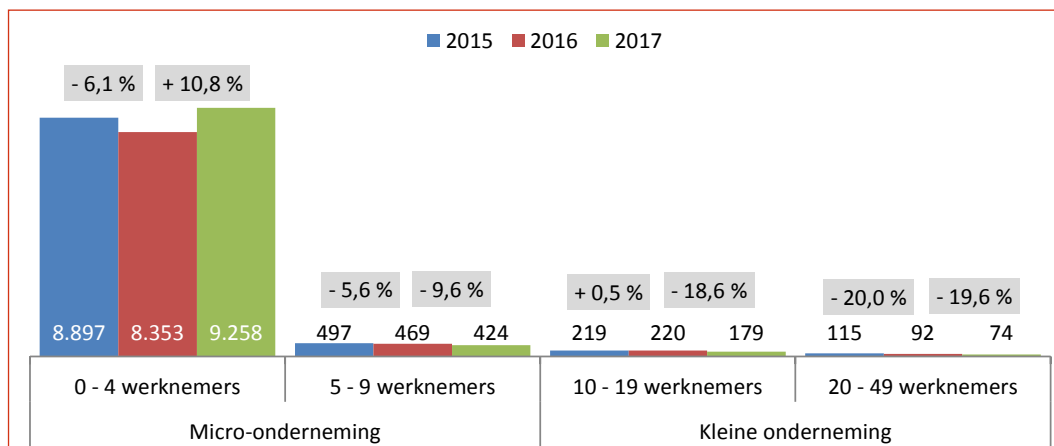
Vooraf bij de ondernemingen met minder dan vijf werknemers was er een sterke stijging van het aantal faillissementen. Bij hen steeg het aantal faillissementen met 10,8 % tegenover 2016. Hierdoor steeg het aandeel van micro-ondernemingen in het totale aantal faillissementen naar 97,1 %. Dat aandeel bedroeg 96,2 % in 2015 en 2016.

¹⁰ De leeftijd van een onderneming wordt bepaald aan de hand van de oprichtingsdatum en de datum waarop het faillissement wordt uitgesproken.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 11. Faillissementen per grootte van onderneming

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

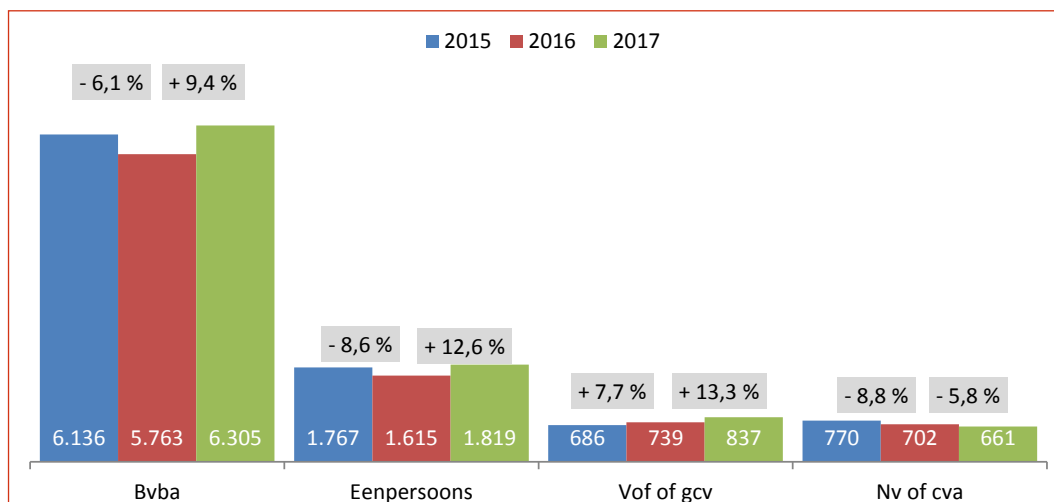
Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bij de kleine kmo's kenden de faillissementen bij bvba's en eenpersoonszaken een sterke stijging tegenover 2016. In 2017 had 63,5 % van die faillissementen betrekking op een bvba en 18,3 % op een eenpersoonszaak.

Sinds 2016 zijn er meer faillissementen bij de vennootschappen onder firma (vof) en de gewone commanditaire vennootschappen (gcv) dan bij de naamloze vennootschappen (nv) en de commanditaire vennootschappen op aandelen (cva). Bij de vof's en gcv's is het aantal faillissementen nog sterker gestegen dan in 2016. Het aantal faillissementen van nv's en cva's neemt sinds 2014 af.

Grafiek 12. Faillissementen per rechtsvorm (<50 werknemers)

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

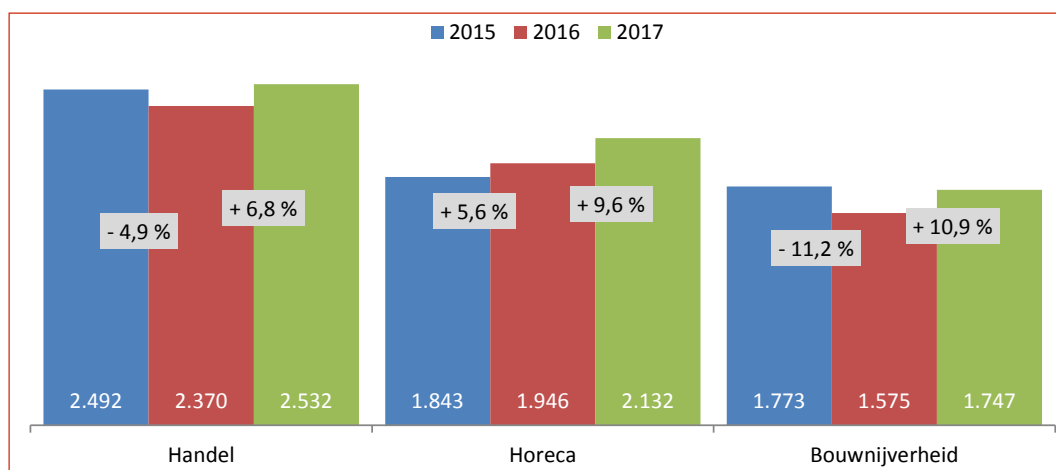
Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De drie sectoren waar de meeste faillissementen voorkomen zijn dezelfde als vorig jaar. Ze maakten in 2017 samen 64,5 % van de faillissementen bij kleine kmo's uit:

1. handel¹¹ (25,5 %);
2. horeca¹² (21,5 %);
3. bouwnijverheid¹³ (17,6 %).

Het aantal faillissementen steeg voor elk van die sectoren tegenover 2016.

Grafiek 13. Faillissementen bij kleine kmo's voor de drie belangrijkste sectoren
Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De grootste sector in termen van aantal btw-plichtige kleine kmo's, de vrije beroepen¹⁴, heeft een aandeel van 7,6 % in het aantal faillissementen van 2017. Voor die sector was er per 250 ondernemingen slechts 1 faillissement. Vooral in de horeca blijkt er een grote gevoeligheid voor faillissementen te zijn met 9 faillissementen per 250 ondernemingen.

2.3. Tewerkstelling

Volgens de Europese enquête naar de arbeidskrachten had België in 2017 een tewerkstellingsgraad¹⁵ van 68,5 %. Van de werkende bevolking wordt 86,3 % tewerkgesteld door werkgevers.

11 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen).

12 NACE-BEL sectie I (verschaffen van accommodatie en maaltijden).

13 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

14 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

15 Het aandeel werkenden in de bevolking van 20 tot 64 jaar.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

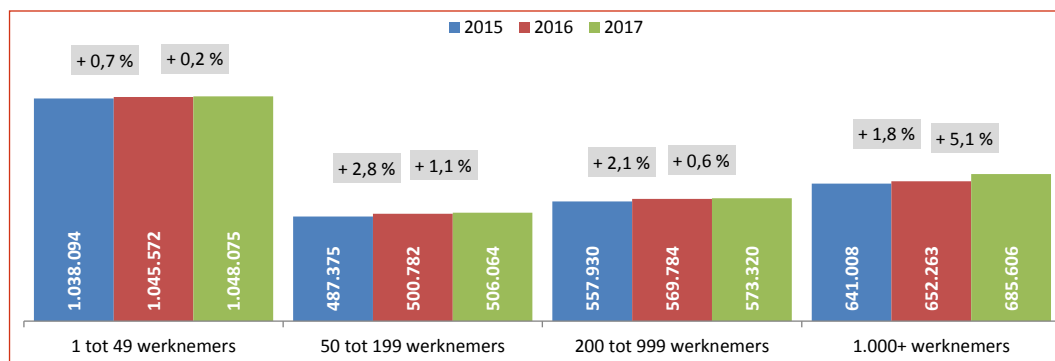
De RSZ-gegevens laten toe om het tewerkstellingsverloop in de privésector volgens de grootte van onderneming te volgen. De gegevens die in dit hoofdstuk besproken worden komen van de RSZ-aangiften voor het vierde kwartaal van 2017.

Eind 2017 telde de privésector 2.813.065 werknemers, een stijging van 44.664 werknemers ten opzichte van eind 2016 (+1,6 %).

Er werkten iets meer dan 37 van de 100 werknemers uit de privésector in een kleine kmo. Het ging om 1.048.075 werknemers, een stijging van 0,2 % ten opzichte van het voorgaande jaar. 16,1 % van de werknemers werkte in een micro-onderneming (1 tot 9 werknemers) en 21,2 % in een kleine onderneming (10 tot 49 werknemers).

Het verloop van de tewerkstelling verschilt afhankelijk van de omvang van de ondernemingen (grafiek 14). Tussen december 2016 en december 2017 groeide het aantal werknemers sterker in de ondernemingen met meer dan 1.000 werknemers dan in de kleinere ondernemingen. De groei van het aantal werknemers was bij de andere categorieën ondernemingen minder sterk dan in 2016.

Grafiek 14. Tewerkgestelde werknemers in de privésector volgens grootte van onderneming
Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bij de kleine kmo's steeg vooral het aantal werknemers in de micro-ondernemingen minder sterk dan in 2016. Dat aantal kende in 2017 een groei van 0,1 % tegenover 1,6 % in 2016. Het aantal werknemers in de kleine ondernemingen steeg iets sterker dan in 2016 met een groei van 0,4 % in 2017 tegenover 0,1 % in 2016.

Het arbeidsvolume uitgedrukt in voltijdsequivalenten nam met 1,5 % toe in de gehele privésector (van 2.305.451 in 2016 naar 2.341.115 in 2017). Bij de kleine kmo's steeg het aantal voltijdsequivalenten met 0,5 % (van 870.214 in 2016 naar 874.574 in 2017).

De grootste werkgevers bij kleine kmo's bevinden zich ook in 2017 in de handel. Voor zowel micro-ondernemingen als voor kleine ondernemingen is die sector verantwoordelijk voor bijna een kwart van de tewerkstelling in de privésector. Tabel 8 geeft voor verschillende categorieën ondernemingen de top 5 van sectoren in termen van tewerkstelling in 2017. Die gegevens zijn berekend op basis van het aantal ingenomen arbeidsplaatsen bij elke werkgever. Werknemers die bij meer dan één werkgever in dienst zijn, worden dan ook meer dan een keer meegeteld. Het verschil tussen het aantal arbeidsplaatsen en het aantal tewerkgestelde werknemers is toe te schrijven aan de werknemers met verschillende banen.

Bij de micro-ondernemingen kende vooral de sector "Informatie en communicatie" (sectie J) een sterke toename in 2017. Het aantal arbeidsplaatsen steeg in die sector met 6,7 % (van 11.588 in 2016 naar 12.368 in 2017). In absolute cijfers steeg het aantal arbeidsplaatsen in de horeca, de vrije beroepen en vervoer en opslag (sectie H) het sterkst, gevolgd door sector "informatie en communicatie".

Ook bij de kleine ondernemingen groeide de sector "informatie en communicatie" sterk met een toename van 4,7 % in het aantal arbeidsplaatsen (van 21.692 in 2016 naar 22.721 in 2017). Bij de vrije beroepen kwamen er het meest arbeidsplaatsen bij ten opzichte van 2016 (+2.751) gevolgd door de horeca (+2.459) en op de derde plaats "informatie en communicatie".

Tabel 8. Top 5 van tewerkstelling (arbeidsplaatsen) in de privésector in 2017

		In %.		
Ondernemingsgrootte	Sector (NACE-sectie)	2015	2016	2017
1 tot 9 personen	Handel (G)	25,7	25,3	24,9
	Bouwnijverheid (F)	13,2	13,2	13,1
	Horeca (I)	11,2	11,5	11,7
	Vrije beroepen (M)	8,8	8,9	9,1
	Industrie (C)	7,3	7,2	7,0
10 tot 49 personen	Handel (G)	23,8	23,8	23,8
	Industrie (C)	14,9	14,6	14,4
	Bouwnijverheid (F)	11,3	11,2	10,9
	Gezondheidszorg (Q)	8,6	8,5	8,4
	Horeca (I)	6,8	7,1	7,3
50 personen en meer	Gezondheidszorg (Q)	21,6	21,7	21,6
	Industrie (C)	20,0	19,7	19,5
	Diensten (N)	18,1	18,4	19,1
	Handel (G)	13,5	13,4	13,3
	Financiële activiteiten (K)	5,4	5,2	5,0

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

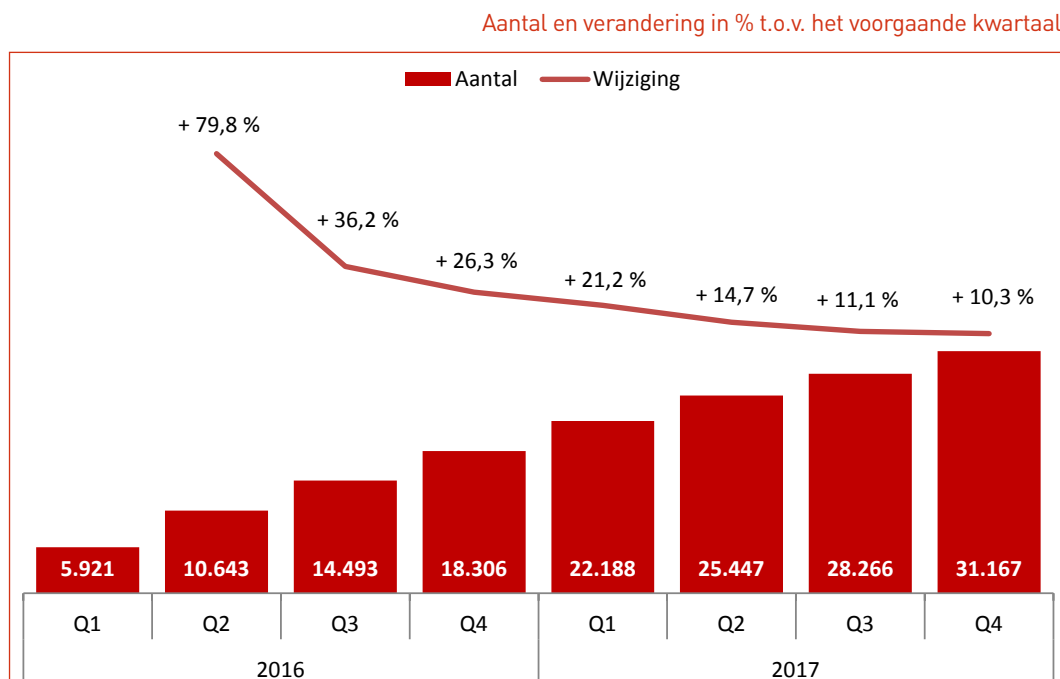
Maatregel "eerste aanwervingen"

De maatregel "eerste aanwervingen" is een doelgroepvermindering die wordt toegekend aan nieuwe werkgevers. In het kader van de taxshift werd die maatregel uitgebreid en versterkt. De hernieuwde maatregel, die in voege trad op 1 januari 2016, houdt in dat nieuwe werkgevers recht hebben op een vermindering van de werkgeversbijdrage voor maximaal zes werknemers. Daarbovenop geldt een vrijstelling van de patronale basisbijdrage voor werkgevers die in de periode 2016-2020 voor de eerste keer een werknemer aanwerven. De vrijstelling voor de eerste aanwerving is onbepaald in de tijd. De aanwerving van een tweede tot en met een zesde werknemer opent het recht op een bijdragevermindering gedurende een aantal kwartalen.

Zowel aan de betrokken werkgevers als aan de betrokken werknemers zijn bepaalde voorwaarden gesteld. Die voorwaarden en meer informatie over de maatregel, zoals de bedragen en het aantal kwartalen waarin het recht geopend is, zijn terug te vinden op de [website](#) van de Sociale Zekerheid.

Grafiek 15 toont per kwartaal in 2016 en 2017 het aantal werkgevers dat gebruikmaakte van de maatregel voor de aanwerving van een eerste werknemer. Het gaat hier uitsluitend om eerste aanwervingen vanaf 1 januari 2016. Na een sterke toename van het gebruik van de maatregel in de loop van 2016, lijkt de groei in 2017 te stabiliseren. Tussen het vierde kwartaal van 2016 en het vierde kwartaal van 2017 steeg het aantal werkgevers dat gebruikmaakte van de maatregel voor een eerste aanwerving met 70,3 %.

Grafiek 15. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel voor een eerste werknemer (per kwartaal)

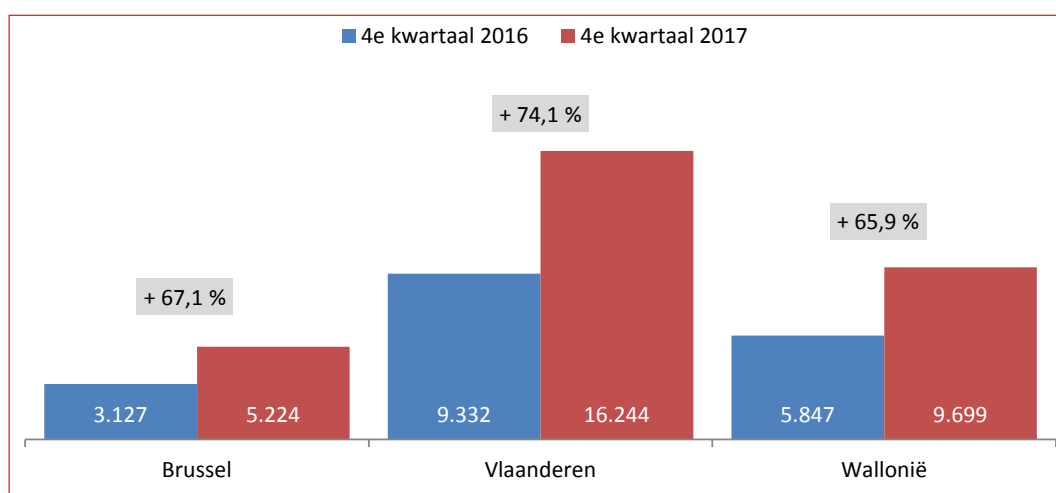

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

52,1 % van de werkgevers die in het laatste kwartaal van 2017 gebruikmaakten van de maatregel voor een eerste werknemer komt uit Vlaanderen, 31,1 % uit Wallonië en 16,8 % uit Brussel. De toename van het gebruik van de maatregel tussen het vierde kwartaal van 2016 en het vierde kwartaal van 2017 was het sterkst in Vlaanderen (grafiek 16).

Grafiek 16. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel voor een eerste werknemer (per regio)

Aantal en verandering in %, 4e kwartaal 2017/4e kwartaal 2016.

Bron: RSZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bijna een op vijf van de werkgevers die eind 2017 gebruikmaakten van de maatregel is actief in de handel (19,8 %). Verder kwam 15,1 % van de werkgevers uit de bouwsector, 13,3 % uit de horeca en 11,9 % was actief in de vrije beroepen¹⁶.

Het Federaal Planbureau wijst er op dat een deel van de werkgevers die recht hebben op de maatregel, er geen gebruik van maakt, de zogenaamde "non-take-up"¹⁷. In 2016 zou 34 % van de rechthebbende werkgevers niet onmiddellijk (in het kwartaal waarin het recht geopend werd) gebruikgemaakt hebben van de maatregel. Men moet er echter rekening mee houden dat doelgroepverminderingen niet cumuleerbaar zijn. Wanneer een werkgever ervoor kiest om gebruik te maken van een andere bijdragevermindering zal hij geen aanspraak meer kunnen maken op de bijdragevermindering voor eerste aanwervingen. Om die reden berekende het Federaal Planbureau aanvullend het aantal rechthebbende werkgevers die in de eerste drie kwartalen van 2016 hun eerste werknemer hebben aangeworven en geen gebruikgemaakt hebben van de vermindering "eerste aanwervingen", noch

¹⁶ Respectievelijk NACE secties G, F, I en M.

¹⁷ Boucq, E. en López Navilla, M. (2018), Non-take-up van werkgeversbijdrageverminderingen: het geval van de maatregel eerste aanwervingen, [Working Paper 6-18](#), Federaal Planbureau.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

van andere werkgeversbijdrageverminderingen in de loop van het aanwervingskwartaal of het daaropvolgende kwartaal. Het gemiddelde van die indicator over de drie kwartalen bedroeg 18 %.

De belangrijkste oorzaken van non-take-up van werkgeversbijdrageverminderingen zijn te hoge kosten, voornamelijk in termen van tijd, veroorzaakt door de complexiteit van de wetgeving of de administratieve procedures en onwetendheid over de maatregelen. Daarnaast gebeurt het vaak dat men veronderstelt dat de steun automatisch wordt toegekend¹⁸.

2.4. Internationale vergelijking

Volgens het [jaarlijks rapport over Europese kmo's 2016/2017](#) van de Europese Commissie is België een van de negen lidstaten van de Europese Unie waar zowel het aantal kmo's, de tewerkstelling in kmo's als de toegevoegde waarde van kmo's in 2016 hoger was dan in 2008.

18 Boucq, E. en López Navilla, M. (2018), De non-take-up van werkgeversbijdrageverminderingen begrijpen: een gemengde methodologische benadering, [Working Paper 8-18](#), Federaal Planbureau.

Aantal ondernemingen

De SBA-factsheets van 2017 bevatten per lidstaat van de Europese Unie een schatting van het aantal ondernemingen volgens grootte van de onderneming voor 2016. Tabel 9 bevat de schattingen voor 2016 van België, Frankrijk, Nederland en Duitsland.

Tabel 9. Ondernemingen per ondernemingsgrootte in 2016

	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %
Micro	582.552	94,6	2.958.722	95,7	1.039.763	95,2	2.135.354	83,7
Klein	28.126	4,6	110.746	3,6	41.827	3,8	348.737	13,7
Middelgroot	4.109	0,7	17.643	0,6	8.674	0,8	56.777	2,2
Kmo	614.787	99,8	3.087.111	99,9	1.090.264	99,8	2.540.868	99,6
Groot	926	0,2	3.929	0,1	1.690	0,2	11.022	0,4
Totaal	615.713		3.091.040		1.091.954		2.551.890	

Bron: SBA-factsheets 2017.

In de vier landen die hier geanalyseerd worden, hebben de kmo's een aandeel van meer dan 99 %. In Duitsland wijkt de verdeling van ondernemingen over de verschillende types van kmo's af. Het aandeel van de micro-ondernemingen ligt daar op ongeveer 84 %, terwijl dat aandeel voor België, Frankrijk en Nederland rond de 95 % ligt. In Duitsland ligt vooral het aandeel van de kleine ondernemingen hoger (13,7 %), maar ook de middelgrote en grote ondernemingen hebben er een groter belang.

In vergelijking met de schattingen van 2015 groeide het aantal kmo's het sterkst in Duitsland en België, met respectievelijk 13,8 % en 6,7 %. Het waren vooral de micro-ondernemingen die verantwoordelijk waren voor die groei. Het aantal middelgrote ondernemingen nam in België, Frankrijk en Nederland af. In Frankrijk en Nederland daalde ook het aantal kleine ondernemingen. In België steeg het aantal kleine ondernemingen zeer beperkt.

Tewerkstelling

In de SBA-factsheets wordt verder ook het aantal tewerkgestelde personen in de ondernemingen geschat. Die schattingen worden net zoals het aantal ondernemingen weergegeven per grootte van onderneming.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Tabel 10. Tewerkgestelde personen per ondernemingsgrootte in 2016

	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %
Micro	974.712	34,6	4.982.386	31,9	1.565.210	28,2	5.739.787	20,2
Klein	562.409	20,0	2.749.510	17,6	1.021.455	18,4	6.588.022	23,2
Middelgroot	413.283	14,7	2.142.033	13,7	987.619	17,8	5.661.220	20,0
Kmo	1.950.404	69,2	9.873.929	63,2	3.574.284	64,4	17.989.029	63,4
Groot	868.218	30,8	5.754.668	36,8	1.973.073	35,6	10.374.615	36,6
Totaal	2.818.622		15.628.597		5.547.357		28.363.644	

Bron: SBA-factsheets 2017.

Het aandeel van de werknemers in kmo's ligt het hoogst in België. Er werken, volgens de schattingen van 2016, 69,2 % van de werknemers in een kmo. Maar ook in Frankrijk, Nederland en Duitsland hebben de kmo's het grootste aandeel in de tewerkstelling. Voor de kmo's in België, Frankrijk en Nederland zijn het vooral de micro-ondernemingen waar het grootste deel van de personen tewerkgesteld wordt. In België is dat aandeel het grootst met 34,6 % van de personen tewerkgesteld in een micro-onderneming. Alleen in België zijn er meer personen tewerkgesteld in micro-ondernemingen dan in grote ondernemingen. In Duitsland is de verdeling over de verschillende types kmo's van het aantal tewerkgestelde personen gelijkmatiger: 20,2 % in een micro-onderneming, 23,2 % in een kleine onderneming en 20,0 % in een middelgrote onderneming.

Het gemiddeld aantal tewerkgestelde personen in kmo's in België (3,2) ligt in lijn met Frankrijk (3,2) en Nederland (3,3). In kmo's in Duitsland zijn gemiddeld 7,1 personen tewerkgesteld.

De groei van het aantal tewerkgestelde personen in kmo's was het sterkst in Duitsland met 5,3 %. In België was dat 2,5 %, in Frankrijk 3,1 % en in Nederland 1,4 %. In die vier landen was de groei het sterkst voor de micro-ondernemingen. In België, Frankrijk en Nederland daalde het aantal tewerkgestelde personen in middelgrote ondernemingen.

Toegevoegde waarde

Naast het aantal ondernemingen en het aantal tewerkgestelde personen in die ondernemingen wordt ook de toegevoegde waarde die die ondernemingen creëren, geschat in de SBA-factsheets.

Tabel 11. Toegevoegde waarde en aandeel per ondernemingsgrootte in 2016

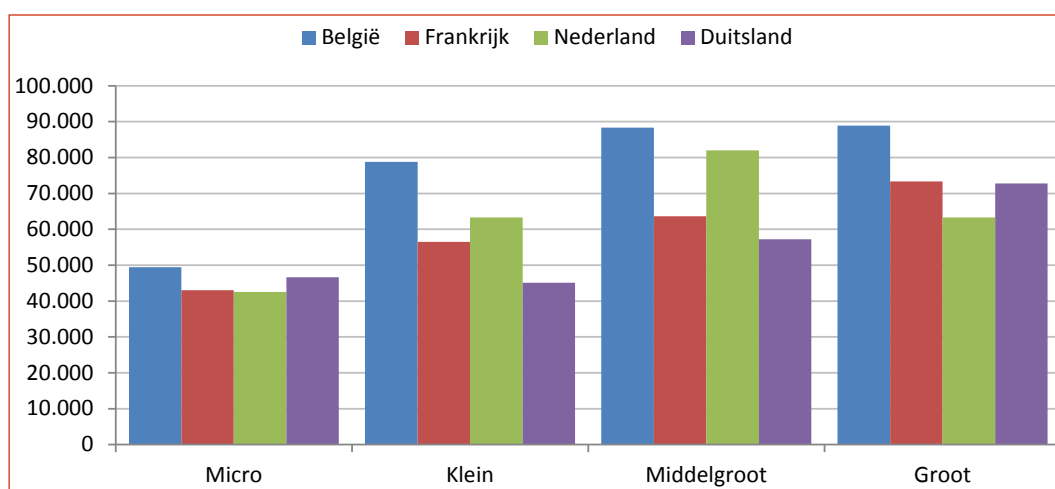
	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %
Micro	48,2	23,4	214,3	23,1	66,6	19,7	267,7	16,3
Klein	44,3	21,5	155,3	16,7	64,7	19,2	297,3	18,1
Mid- del- groot	36,5	17,7	136,4	14,7	81,0	24,0	324,1	19,7
Kmo	129,0	62,6	506,0	54,5	212,4	63,0	889,1	54,1
Groot	77,2	37,4	422,1	45,5	125,0	37,0	754,8	45,9
Totaal	206,2		928,2		337,4		1.643,9	

Bron: SBA-factsheets 2017.

Het aandeel van de kmo's in de toegevoegde waarde is het grootst voor Nederland en België met respectievelijk 63,0 % en 62,6 %. In Frankrijk en Duitsland is dat aandeel 54,5 % en 54,1 %.

De toegevoegde waarde per tewerkgestelde persoon in kmo's is in België groter dan in Frankrijk, Nederland en Duitsland. Dat is voor elk type onderneming het geval.

Grafiek 17. Toegevoegde waarde per tewerkgestelde persoon volgens ondernemingsgrootte in 2016

Bron: SBA-factsheets 2017; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De toegevoegde waarde van de kmo's in Duitsland steeg met 8,9 % ten opzichte van de schattingen van 2015. Vooral de toegevoegde waarde van de micro-ondernemingen

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

steeg sterk met 13,1 %. Ook in België kenden de micro-ondernemingen een sterke groei van de toegevoegde waarde met 11,8 %.

Tabel 12 geeft een overzicht van de positieve (groen), nul- (wit) of negatieve (rood) ontwikkeling van de verschillende kernindicatoren over de demografie van de kmo's.

Tabel 12. Indicatoren van het hoofdstuk "demografie van de kmo's"

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Aantal kmo's (%)	+1,2	+3,1	+2,4	+4,2	+4,0
Oprichtingen van kmo's (%)	-2,7	+30,8	-11,8	+13,8	+2,4
Stopzettingen van kmo's (%)	+8,7	+9,2	-8,1	-8,2	+4,2
Netto-oprichtingsgraad van kmo's (in procentpunt)	-0,8	+1,8	-0,7	+1,7	-0,2
Turbulentiegraad van kmo's (in procentpunt)	+0,2	+2,7	-2,3	0,0	-0,1
Dichtheid van het aantal kmo's	74	76	77	80	83
Wijziging van het aantal faillissementen bij kleine kmo's (%)	+11,0	-8,6	-8,9	-6,1	+8,8
Wijziging van het aantal tewerkgestelde personen in kleine kmo's (%)			-0,2	+0,7	+0,2

3. Demografie van de zelfstandige ondernemers

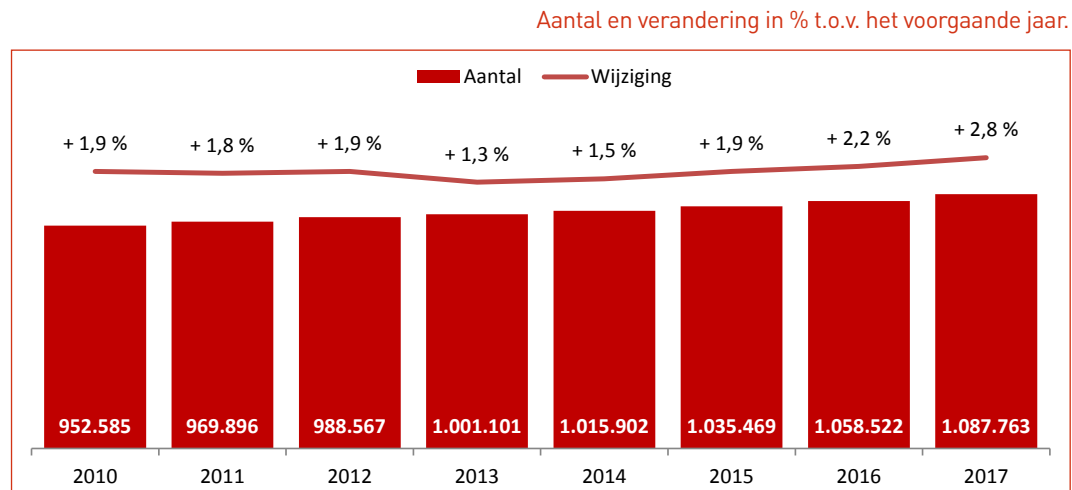
In dit hoofdstuk wordt de populatie van de zelfstandige ondernemers beschreven volgens activiteitssector, aard van bezigheid, leeftijd, enz. Ook het statuut van student-zelfstandige en de sociale bijdragen worden onder de loep genomen. Tot slot wordt de situatie van de Belgische zelfstandigen vergeleken met de zelfstandigen in onze buurlanden.

3.1. Profiel

Volgens gegevens van het RSVZ waren 1.087.763 zelfstandige ondernemers en helpers aangesloten bij sociale verzekeringsfondsen in de loop van het vierde kwartaal van 2017, een stijging met 2,8 % tegenover 2016 (grafiek 18). Het gaat om 1.022.895 zelfstandigen en 64.868 helpers. Het aantal zelfstandigen neemt jaar na jaar toe en die groei wordt sinds 2014 steeds sterker. Het aantal helpers daalt daarentegen. Het aandeel van de helpers in de totale populatie verzekeringsplichtigen is 6 %.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 18. Zelfstandigen en helpers

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2017 waren er 114.601 starters, waarvan 105.426 zelfstandigen en 9.175 helpers, een stijging van 5 % ten opzichte van 2016. Van de 57.751 stoppers in 2017 waren er 52.892 zelfstandige en 4.859 helper. Het totale aantal stopzettingen steeg met 3,7 % ten opzichte van het voorgaande jaar.

Op 1 januari 2018 telde België 96 zelfstandige ondernemers en helpers per 1.000 inwoners tegenover 93 in 2017.

Tabel 13. Dichtheid van het aantal zelfstandigen (ondernemers en helpers) per 1.000 inwoners

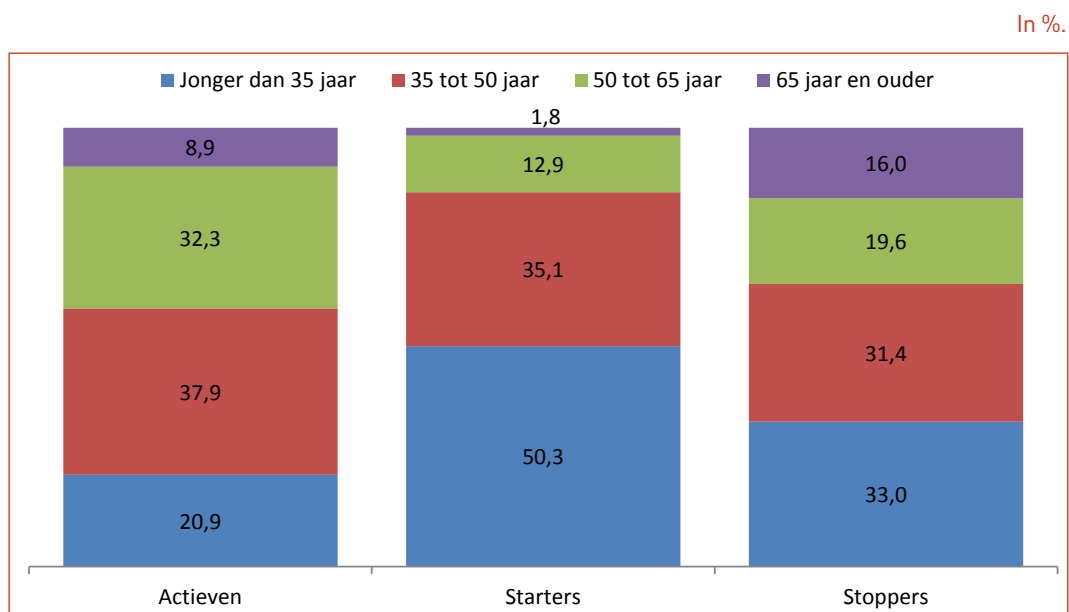
01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
87	88	89	90	91	92	93	96

Bron: RSVZ; Statbel; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Leeftijd

Grafiek 19 toont de verdeling over verschillende leeftijdscategorieën van de populatie actieve zelfstandigen in de loop van het vierde kwartaal van 2017 en van de populatie zelfstandigen die in de loop van 2017 hun activiteit hebben opgestart en stopgezet.

Grafiek 19. Verdeling over leeftijdscategorieën van actieve zelfstandigen, starters en stoppers in 2017

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

De zelfstandigen tussen 35 en 50 jaar zijn de grootste groep bij de actieve zelfstandigen maar hun aandeel neemt jaar na jaar af. Het aantal zelfstandigen in die leeftijdscategorie steeg in 2017 met 1,3 %. Dat is een zwakkere groei dan bij de andere leeftijdscategorieën: 3,1 % bij de zelfstandigen jonger dan 35 jaar, 3,4 % bij zelfstandigen tussen 50 en 65 jaar en 6,2 % bij de zelfstandigen van 65 jaar en ouder.

Bij de starters is iets meer dan de helft jonger dan 35 jaar. Vooral het aantal starters tussen 18 en 22 jaar steeg sterk in 2017 (17,9 %). Ook de starters tussen 50 en 65 jaar tekenden een sterke groei op. Hun aantal steeg met 8,5 % ten opzichte van 2016.

Bij de zelfstandigen ouder dan 65 jaar valt vooral een sterke stijging van het aantal stoppers op: 9.267 hebben in 2017 hun zelfstandige activiteit stopgezet. Dat is 56,4 % meer dan in 2016. Het aantal stoppers in de andere leeftijdscategorieën nam af ten opzichte van 2016.

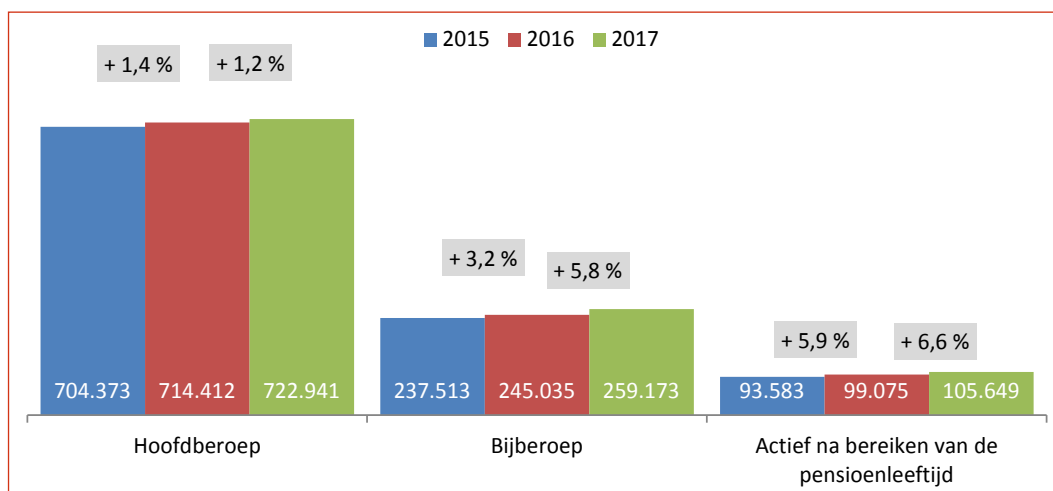
Aard van bezigheid

66,5 % van de aangeslotenen voert de zelfstandige activiteit in hoofdberoep uit, 23,8 % doet dat in bijberoep en 9,7 % als actieve zelfstandige na het bereiken van de pensioenleeftijd. Vooral de tweede en derde categorie kent een sterke relatieve stijging in 2017 (grafiek 20). In absolute cijfers neemt het aantal aangeslotenen in bijberoep sterker toe dan het aantal aangeslotenen in hoofdberoep (respectievelijk +14.138 en +8.529), dat in tegenstelling tot voorgaande jaren.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 20. Aangeslotenen volgens aard van de bezigheid

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

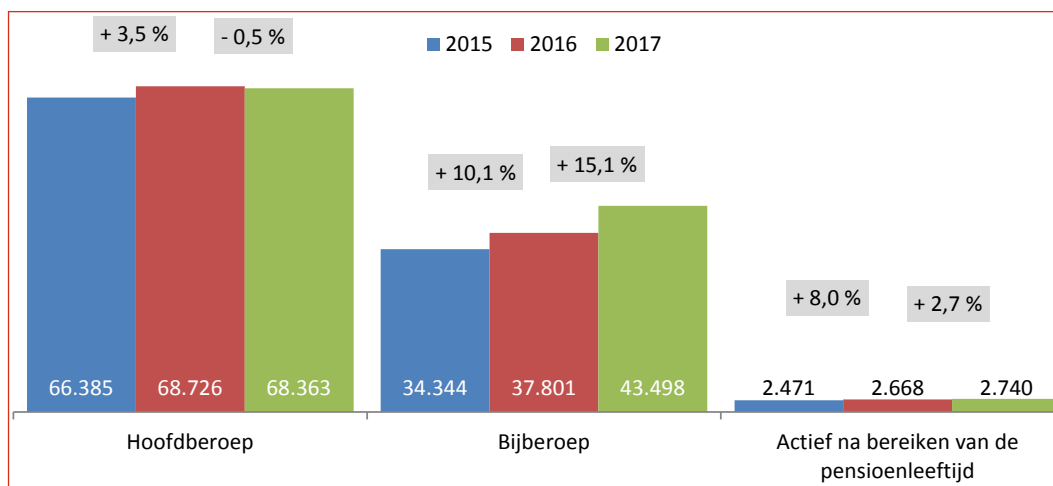

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het merendeel van de starters (59,7 %) voert de zelfstandige activiteit uit als hoofdbezigheid, 38 % doet dat in bijberoep en 2,4 % doet dit na pensioen. Er waren in 2017 iets minder starters in hoofdberoep dan in 2016 (-0,5 %). Het aantal starters in bijberoep steeg daarentegen met 15,1 %, goed voor 5.697 meer starters in die categorie dan vorig jaar.

Grafiek 21. Starters volgens aard van de bezigheid

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

60,2 % van de stoppers was zelfstandige in hoofdberoep, 24,7 % in bijberoep en 15,1 % was actief na het bereiken van de pensioenleeftijd. Zowel in de categorie hoofdberoep als in de categorie bijberoep daalde het aantal stoppers ten opzichte van 2016 met respectievelijk 3,2 en 0,6 procent. Het aantal stoppers dat actief was na het bereiken van de pensioenleeftijd steeg daarentegen fors met 61,2 %.

Sectoren

De belangrijkste sectoren in termen van het aantal aangesloten zelfstandigen en helpers zijn de handel en de vrije beroepen. Beide hadden een aandeel van 30,3 % in 2017. Op de derde plaats komt de nijverheid met een aandeel van 22,4 %.

In 2017 steeg het aantal zelfstandigen en helpers in alle sectoren. De sterkste groei werd opgetekend in volgende sectoren:

- de vrije beroepen: +14.890 aangeslotenen (+4,7 %);
- nijverheid: +9.074 aangeslotenen (+3,9 %);
- landbouw: +3.085 aangeslotenen (+3,5 %).

De sector vrije beroepen kent al enkele jaren een sterke groei. Sinds 2012 groeide die sector met 24,8 %, wat overeenkomt met 65.515 extra aangeslotenen. Het totale aantal zelfstandigen en helpers groeide in diezelfde periode met 99.196 eenheden.

De belangrijkste sector bij de starters was die van de vrije beroepen. 30,3 % van de starters begon een activiteit in die sector. Op de tweede en derde plaats kwamen de nijverheid (27,7 %) en de handel (27,2 %). Het grootste aantal stoppers was actief in de handel (35,4 %), gevolgd door de nijverheid (26,7 %) en de vrije beroepen (22,4 %).

In 2017 waren er onder de verzekeringsplichtigen 313.988 bestuurders van een vennootschap, een stijging van 2,3 % ten opzichte van vorig jaar. Vooral bij de vrije beroepen steeg het aantal bestuurders aanzienlijk. In die sector waren er 4.091 bestuurders meer dan in 2016 (+7,4 %).

Statuut student-zelfstandige

Op 1 januari 2017 werd de nieuwe regelgeving betreffende het sociale statuut van de student-zelfstandige ingevoerd met als doel de ondernemingszin bij de jongeren te stimuleren.

Dankzij dat statuut kunnen de studenten niet alleen tijd vrijmaken om een activiteit als zelfstandige te combineren met hun studies, maar vooral genieten van een reeks voordelen, in het bijzonder inzake de sociale bescherming en verlaging van sociale en fiscale obstakels.

Het statuut van de student-zelfstandige geldt voor de jongeren die aan drie voorwaarden voldoen:

- ze zijn minstens 18 jaar en hoogstens 25 jaar oud;
- ze zijn in hoofdzaak ingeschreven om regelmatig lessen te volgen in een Belgische of een buitenlandse onderwijsinstelling, met het oog op het behalen van een diploma dat erkend wordt door een bevoegde overheid in België;
- ze oefenen een beroepsbezigheid uit, in hoofde waarvan ze onderworpen zijn aan het sociale statuut der zelfstandigen.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

De wet voorziet in een specifiek sociaal en fiscaal statuut voor die studenten, met name:

Een gunstig stelsel van bijdragen aan het sociale statuut van zelfstandigen voor de studenten die inkomsten hebben die lager zijn dan de drempel die van kracht is voor de zelfstandigen in hoofdberoep (13.550,50 euro voor 2018). De student-zelfstandige is nu vrijgesteld van sociale bijdragen voor de inkomsten onder een bepaalde drempel:

- hij moet geen bijdragen betalen als zijn jaarlijkse inkomsten lager zijn dan 6.775,25 euro, of de helft van de drempel die van kracht is voor de zelfstandigen in hoofdberoep;
- hij geniet van een tarief van 20,5 % in 2018 op de inkomstenschijf tussen 6.775,25 euro en 13.550,50 euro;

Verder behoudt hij zijn rechten op het vlak van gezondheidszorg als persoon ten laste als zijn inkomsten lager zijn dan 6.775,25 euro en als titularis indien hij bijdragen betaalt. Bovendien tellen de periodes waarvoor hij bijdragen betaalt, om rechten te openen op het vlak van arbeidsongeschiktheid / invaliditeit / moederschap.

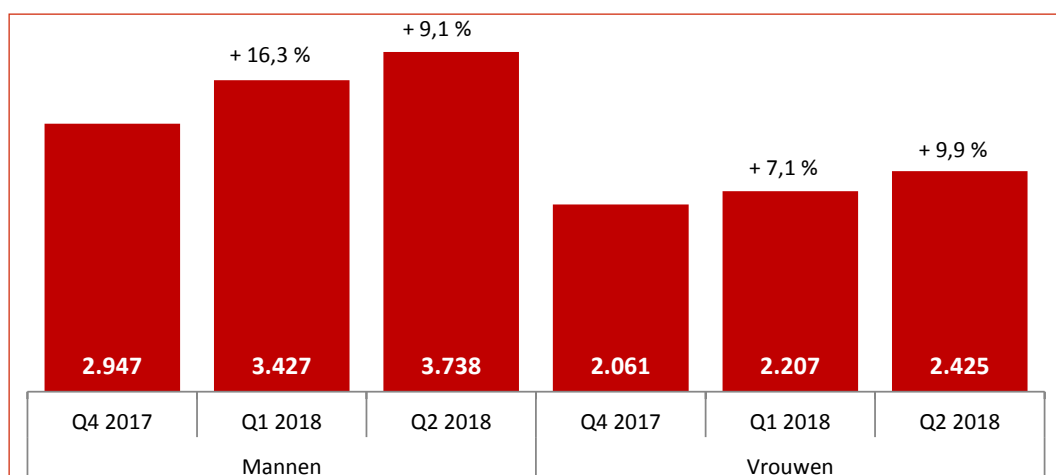
Tenslotte geniet hij ook van een vrijstelling waarbij de eerste inkomstschijf niet in aanmerking wordt genomen voor de berekening van de personen ten laste.

Grafiek 22 toont de ontwikkeling van het aantal student-zelfstandigen die aangesloten zijn bij een sociaal verzekeringsfonds volgens geslacht voor de laatste drie beschikbare kwartalen (trimestriële cijfers aangeleverd door de sociale verzekeringsfondsen).

Grafiek 22. Aangesloten student-zelfstandigen volgens geslacht

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande kwartaal.

Bron: Verslagen Raad van beheer RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In het tweede kwartaal van 2018 waren er in totaal 6.163 student-ondernemers (3.738 mannen en 2.425 vrouwen). Er wordt een stijging met 9,4 % ten opzichte van het eerste kwartaal van 2018 waargenomen, een toename van 529 student-zelfstandigen of “student-ondernemers”.

3.2. Sociale bijdragen

Een zelfstandige is verplicht om zich aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds. Hieraan moeten per kwartaal sociale bijdragen betaald worden. Op die manier staat de zelfstandige in voor zijn sociale zekerheid.

Het bedrag van de sociale bijdragen is een percentage van de beroepsinkomsten van de zelfstandigen. Bovenop dat bedrag rekenen de socialeverzekeringsfondsen beheerskosten aan om hun werking te financieren.

In 2017 werd er een bedrag van 4,311 miljard euro aan sociale bijdragen betaald, een toename van 1,8 % ten opzichte van 2016.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Tabel 14. Geïnde sociale bijdragen

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Geïnd bedrag (in miljard euro)	3,476	3,537	3,680	3,849	3,879	4,138	4,234	4,311
Jaarverschil (%)	3,2	1,7	4,0	4,6	0,8	6,7	2,3	1,8

Bron: FOD Sociale Zekerheid; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Wanneer een zelfstandige moeilijkheden heeft om zijn sociale bijdragen te betalen, kan hij een aanvraag tot vrijstelling indienen. Ze kan enkel ingediend worden door zelfstandigen in hoofdberoep.

Het aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen neemt sinds 2014 jaarlijks af. In 2017 waren er 13.650 aanvragen door zelfstandigen, 6,2 procent minder dan in het voorgaande jaar.

Tabel 15. Aanvragen voor vrijstelling van sociale bijdragen

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal aanvragen	30.423	26.776	6.844	32.013	27.050	16.579	14.548	13.650
Jaarverschil (%)	10,4	-12,0	0,3	19,3	-15,5	-38,7	-12,3	-6,2

Bron: FOD Sociale Zekerheid; berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.3. Internationale vergelijking

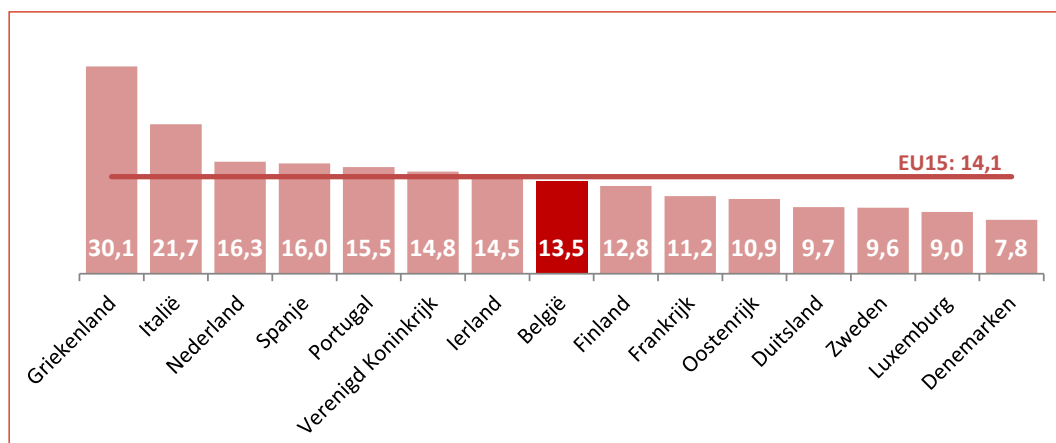
Volgens de Europese Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK-EU) waren er 623.100 zelfstandige ondernemers tussen 15 en 74 jaar actief in België in 2017. Het gaat hier enkel om personen waarvan de hoofdactiviteit zelfstandige is. Omwille van de hervorming van de methodologie van de enquête in 2017 is er voor België geen vergelijking met vorige jaren mogelijk.

In het jaarlijkse rapport 2017 over Europese kmo's van de Europese Commissie wordt een volledig hoofdstuk gewijd aan zelfstandige ondernemers. In dat hoofdstuk wordt onder andere het aandeel van de zelfstandigen in de totale werkende populatie, en het aandeel van zelfstandigen met en zonder werknemers in de totale populatie zelfstandigen berekend. Die indicatoren worden berekend op basis van de gegevens die voortkomen uit de Europese Enquête naar de Arbeidskrachten. In het rapport van de Europese Commissie wordt met leeftijdscategorie 15 tot 64 jaar gewerkt. Voor de berekeningen van de boordtabel wordt gewerkt met leeftijdscategorie 15 tot 74 jaar. We zien namelijk meer en meer zelfstandigen die actief blijven na de pensioenleeftijd van 65 jaar.

Wanneer het aandeel zelfstandigen binnen de werkende bevolking tussen de EU15-landen vergeleken wordt, ligt België op de mediaan. 13,5 % van de werkenden in België is zelfstandige. Dat is iets lager dan het EU15-gemiddelde van 14,1 % (grafiek 23).

Grafiek 23. Aandeel van zelfstandigen in werkende bevolking in 2017 voor EU15-landen

In %.

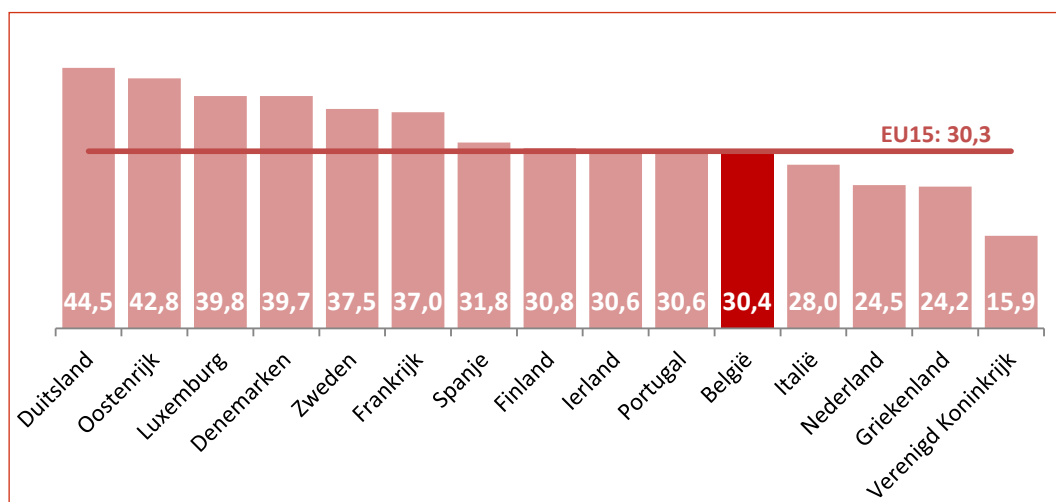

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Voor het aandeel van de zelfstandigen die werknemers hebben, ligt België niet boven het EU15-gemiddelde, net zoals Portugal, Ierland en Finland (grafiek 24). Er zijn echter maar vier landen binnen de EU15 waarvoor dat aandeel lager ligt.

Grafiek 24. Aandeel van zelfstandigen met werknemers in 2017 voor EU15-landen

In %.

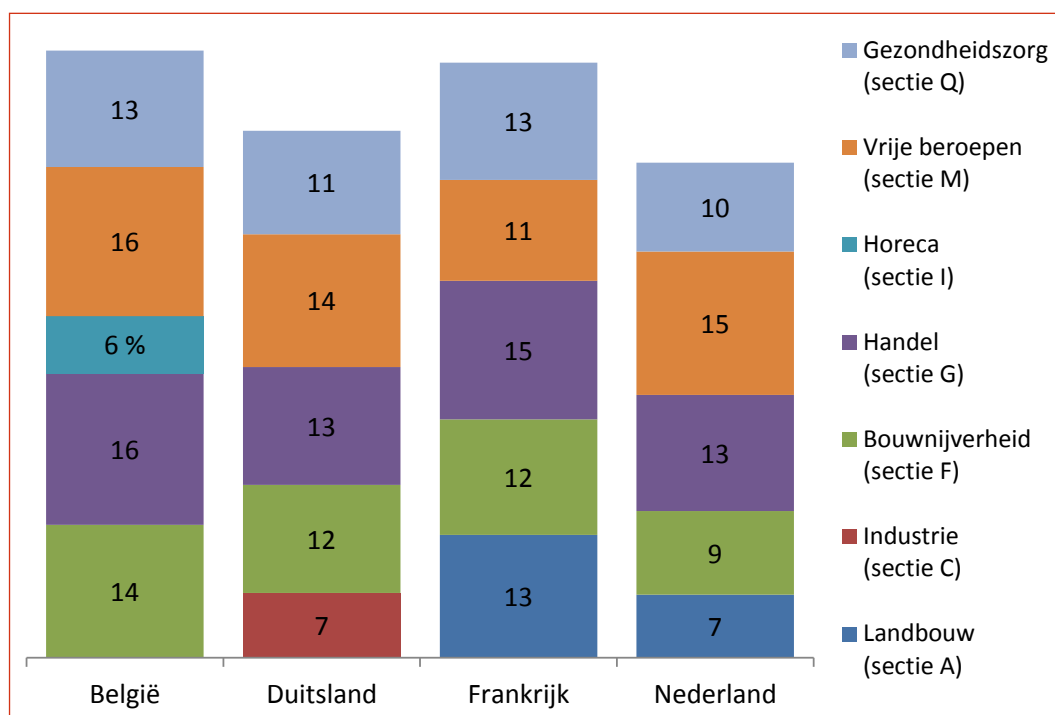
Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

In 2017 waren er 74,5 zelfstandigen per 1.000 inwoners tussen 15 en 74 jaar in België. In Nederland zijn het er meer, namelijk 108,5. De densiteit van het aantal zelfstandigen ligt lager in Duitsland en Frankrijk met respectievelijk 64,8 en 63,3 zelfstandigen per 1.000 inwoners. Het EU15-gemiddelde is 84,4.

In België was de sector handel¹⁹ de sector waarin het grootste aantal zelfstandige ondernemers (16,3 %) actief was in 2017, op de voet gevolgd door de vrije beroepen²⁰ (16,1 %). 14,3 % van de zelfstandige ondernemers was actief in de bouwnijverheid²¹. De top 3 van Duitsland is samengesteld uit dezelfde sectoren. Daar staan echter de vrije beroepen op de eerste plaats (14,3 %), gevolgd door de handel (12,7 %). De bouwnijverheid heeft een aandeel van 11,7 %. In Frankrijk is net zoals in België het grootste aantal zelfstandigen actief in de handel (15 %). De tweede plaats wordt ingenomen door de landbouw²² met een aandeel van 13,2 %. In 2016 stond de bouwnijverheid nog op de derde plaats, maar in 2017 was dat de gezondheidszorg²³ met een aandeel van 12,7 %. In Nederland waren de zelfstandigen in 2017 in de eerste plaats actief in de vrije beroepen (15,5 %), gevolgd door de handel (12,5 %) en de gezondheidszorg (9,6 %).

Grafiek 25. Vijf belangrijkste sectoren waarin zelfstandigen actief zijn per land in 2017

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018; berekeningen van het Kmo-observatorium.

19 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen).

20 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

21 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

22 NACE-BEL sectie A (landbouw, bosbouw en visserij).

23 NACE-BEL sectie Q (menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening).

Tabel 16 geeft een overzicht van de positieve (groen) of negatieve (rood) ontwikkeling van de verschillende kernindicatoren met betrekking tot de demografie van de zelfstandige ondernemers.

Tabel 16. Indicatoren van het hoofdstuk "demografie van de zelfstandige ondernemers"

Wijzigingen in %.

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Aantal zelfstandigen en helpers	+1,3	+1,5	+1,9	+2,2	+2,8
Aantal starters	-2,3	+6,4	+6,6	+5,8	+5,0
Aantal stopzettingen	+11,4	+13,8	-10,5	+14,2	+3,7
Geïnde sociale bijdragen	+4,6	+0,8	+6,7	+2,3	+1,8
Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen	+19,3	-15,5	-38,7	-12,3	-6,2

4. Vrouwelijk ondernemerschap

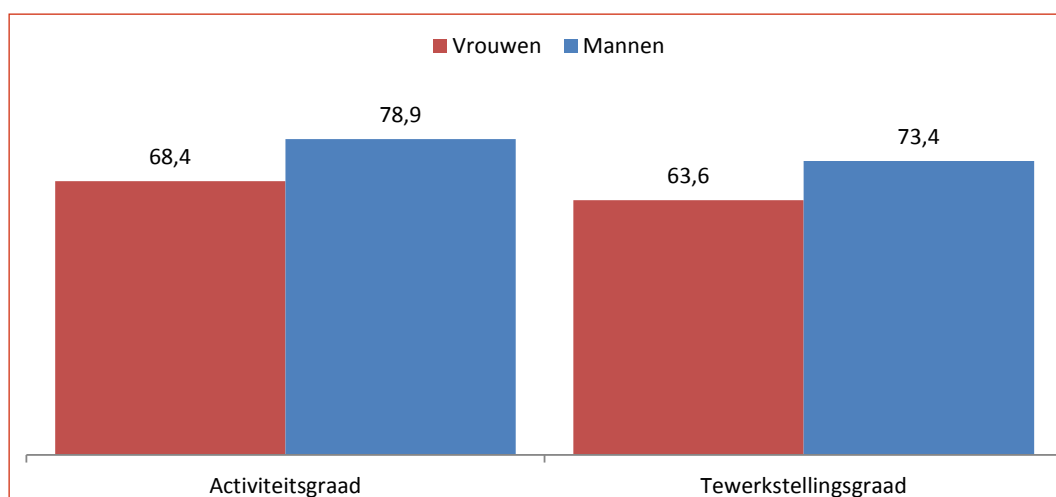
In dit hoofdstuk wordt eerst de algemene situatie van vrouwen op de arbeidsmarkt geschetst. Vervolgens wordt het profiel opgemaakt van de vrouwen die aan het werk zijn als zelfstandig ondernemer. Het hoofdstuk sluit af met een internationale vergelijking van de vrouwelijke zelfstandige ondernemers.

4.1. Vrouwen op de arbeidsmarkt

In grafiek 26 wordt de activiteitsgraad en de tewerkstellingsgraad voor Belgische mannen en vrouwen in 2017 weergegeven. De activiteitsgraad wordt berekend als het aantal actieve personen (werkenden en werklozen) tegenover de totale populatie tussen 20 en 64 jaar. De tewerkstellingsgraad is de verhouding tussen het aantal werkende personen en de totale populatie tussen 20 en 64 jaar. Uit de gegevens van de Europese enquête naar de arbeidskrachten blijkt dat in België zowel de activiteitsgraad als de tewerkstellingsgraad bij vrouwen ongeveer 10 procentpunt lager ligt dan bij mannen.

Grafiek 26. Activiteits- en tewerkstellingsgraad volgens geslacht (20-64 jaar) in België in 2017

In %.

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018.

48

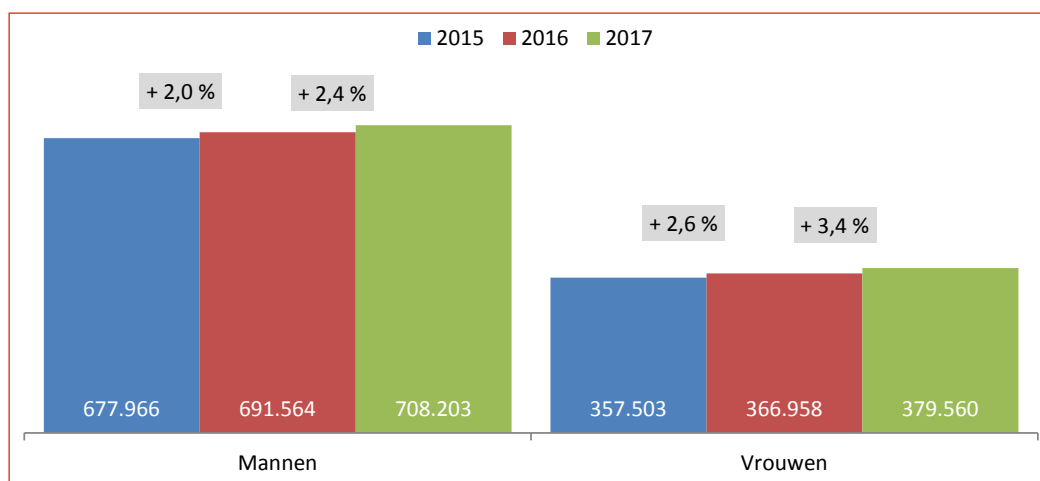
9,5 % van de werkende vrouwen tussen 15 en 74 jaar is zelfstandig ondernemer. Voor de mannen is dat 16,8 %. Het gaat hier om personen waarvoor de zelfstandige activiteit de hoofdactiviteit is.

4.2. Statuut van zelfstandige

Van de 1.087.763 zelfstandigen en helpers die in de loop van het vierde kwartaal van 2017 geregistreerd waren bij het RSVZ, waren 708.203 mannen en 379.560 vrouwen (grafiek 27). Het aantal vrouwelijke zelfstandige en helpers steeg in 2017 met 3,4 % tegenover een groei van 2,4 % bij de mannen.

Grafiek 27. Zelfstandigen en helpers volgens geslacht

Aantal en verandering in % t.o.v. het voorgaande jaar.

Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

9,2 % van de vrouwen zijn helpers. Hun aantal daalde in 2017 met 2,7 %. Het aantal vrouwelijke zelfstandigen nam daarentegen toe met 4,1 %.

In 2017 hebben 5,3 % meer vrouwelijke zelfstandigen en helpers een zelfstandige activiteit opgestart dan in 2016. Daarentegen waren er maar 0,9 % meer stopzettingen door vrouwen. Bij mannen ging het om 4,7 % meer starters en 5,5 % meer stoppers.

Het aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers in hoofdberoep maakte 22,8 % van de populatie verzekeringsplichtigen uit in 2017. 9,7 % van de verzekeringsplichtigen zijn vrouwen die hun zelfstandige activiteit in bijberoep uitvoeren en 2,4 % zijn vrouwen die hun zelfstandige activiteit na het bereiken van de pensioenleeftijd uitvoeren.

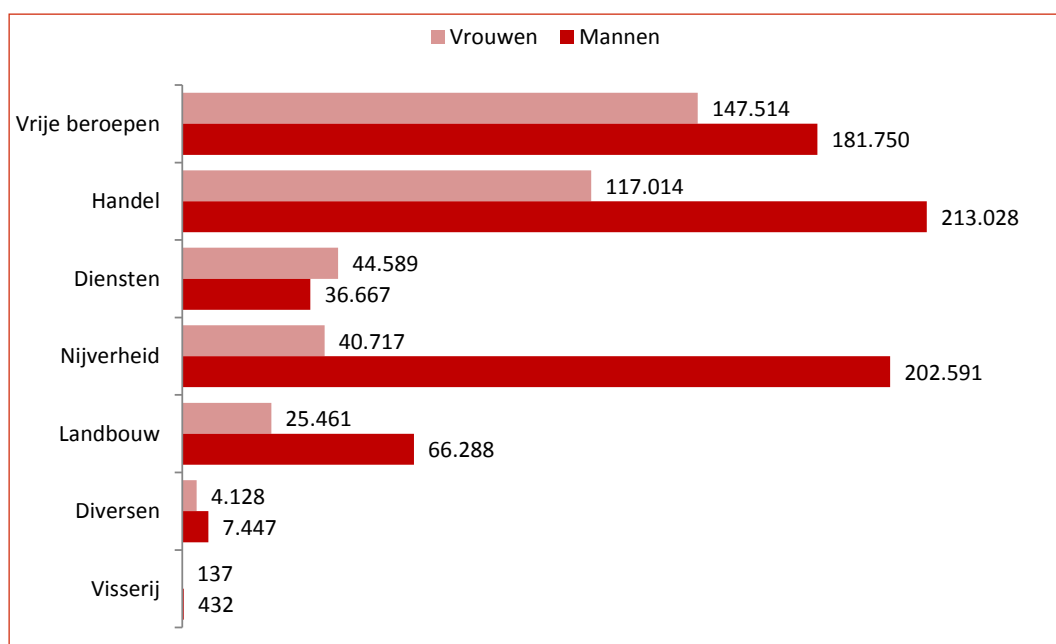
In de populatie vrouwelijke zelfstandigen ligt het belang van bijberoep hoger dan bij de mannen met een aandeel van 27,8 % tegenover 21,7 %. 65,3 % van de vrouwelijke zelfstandigen doet dat in hoofdberoep. Bij de mannen gaat het om 67,1 %. Het belang van "actief na het bereiken van de pensioenleeftijd" ligt dan weer lager bij vrouwen dan bij mannen: 6,9 % tegenover 11,2 %.

52 % van de vrouwen die in 2017 een zelfstandige activiteit opstartten, deden dat in hoofdberoep, 46,2 % in bijberoep en 1,8 % in de categorie "actief na het bereiken van de pensioenleeftijd".

Grafiek 28 toont het aantal zelfstandigen en helpers per sector in 2017 volgens geslacht, gerangschikt volgens afnemend aantal vrouwelijke zelfstandigen per sector. Het grootste deel van de vrouwelijke zelfstandigen en helpers is actief in de vrije beroepen (38,9 %) en in de handel (30,8 %). Desondanks is het aandeel van de mannelijke zelfstandigen in die sectoren groter: 55,2 % in de vrije beroepen en 64,5 % in de handel. De dienstensector is de enige sector waarin de vrouwelijke zelfstandigen talrijker zijn. In de nijverheid, de op een na belangrijkste sector bij de mannelijke zelfstandigen en de derde belangrijkste sector in de totale populatie zelfstandigen, zijn de vrouwelijke zelfstandigen sterk ondervertegenwoordigd. In die sector is slechts een op de vijf zelfstandigen een vrouw.

Grafiek 28. Zelfstandigen en helpers per sector volgens geslacht in 2017

In eenheden.

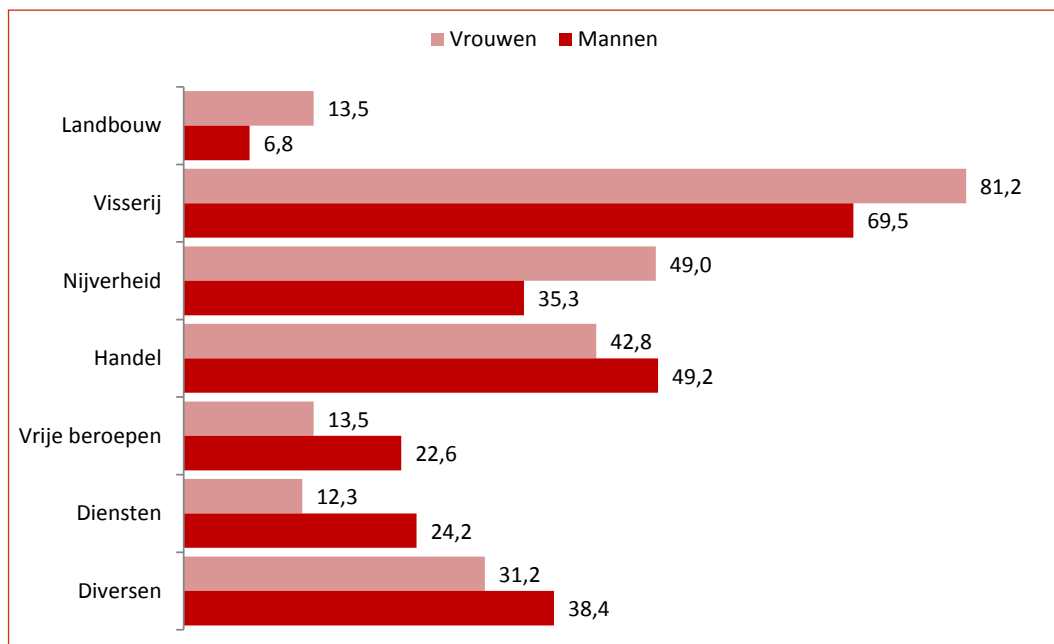
Bron: RSVZ.

In 2017 waren er 89.587 vrouwelijke bestuurders onder de zelfstandigen. Dat is 26 % van het totale aantal vrouwelijke zelfstandigen (zonder helpers), bij de mannen gaat het om 33,1 %. Het aantal vrouwelijke bestuurders steeg minder sterk dan het aantal mannelijke bestuurders, 1,7 % ten opzichte van 2,6 %.

Grafiek 29 geeft per sector de ratio van het aantal bestuurders in verhouding tot het aantal zelfstandigen (zonder helpers) voor mannen en vrouwen. Hier zijn grote verschillen te zien per sector. In de visserij is zowel bij mannen als bij vrouwen het merendeel van de zelfstandigen bestuurder. Bij vrouwen is dat nog meer uitgesproken, vier op vijf vrouwen in de visserij is bestuurder. In de nijverheid is bijna de helft van de vrouwelijke zelfstandigen bestuurder. Hoewel het aandeel vrouwelijke zelfstandigen groter is in dienstensector zijn er toch meer mannelijke bestuurders. Bijna een kwart van de mannen in die sector is bestuurder terwijl het bij de vrouwen maar om een op acht gaat.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Grafiek 29. Ratio bestuurders en zelfstandigen (excl. helpers) per sector en per geslacht in 2017
In %.

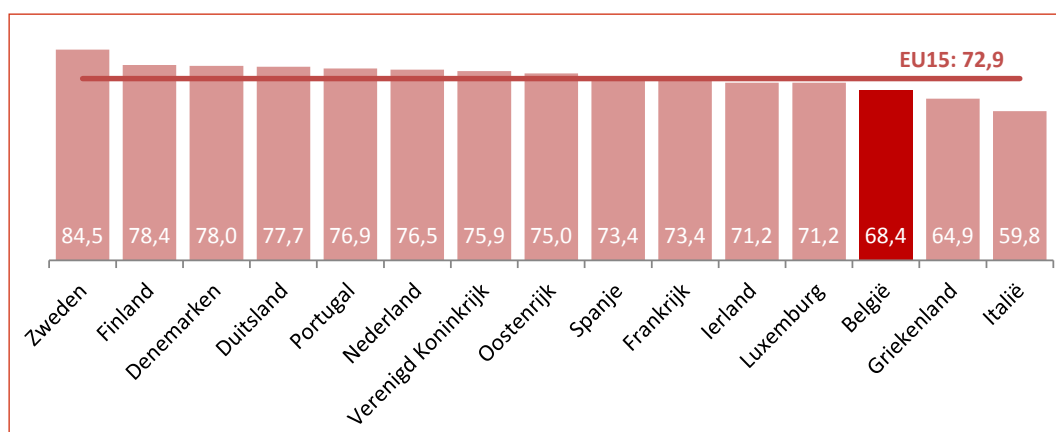
Bron: RSVZ; berekeningen van het Kmo-observatorium.

4.3. Internationale vergelijking

Volgens de Europese Enquête naar de Arbeidskrachten was 68,4 % van de Belgische vrouwen tussen 20 en 64 jaar actief (werkend of werkloos) op de arbeidsmarkt in 2017 (31,6 % van de Belgische vrouwen in diezelfde leeftijdscategorie was dus ofwel student ofwel niet actief op zoek naar werk). Dat is minder dan het EU15-gemiddelde van 72,9 % en alleen Griekenland en Italië doen het slechter.

Grafiek 30. Activiteitsgraad bij vrouwen (20 en 64 jaar) in 2017 voor EU15-landen

In %.

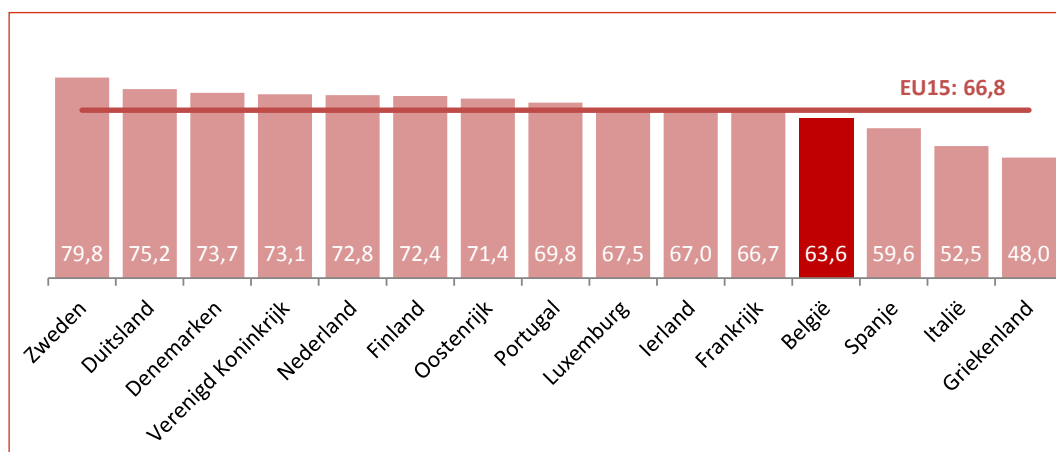

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018.

Ook de tewerkstellingsgraad van de Belgische vrouwen, het percentage werkende vrouwen in de populatie vrouwen van 20 tot 64 jaar, ligt lager dan het EU15-gemiddelde (63,6 % tegenover 66,8 %) in 2017.

Grafiek 31. Tewerkstellingsgraad bij vrouwen (20-64 jaar) in 2017 voor EU15-landen

In %.

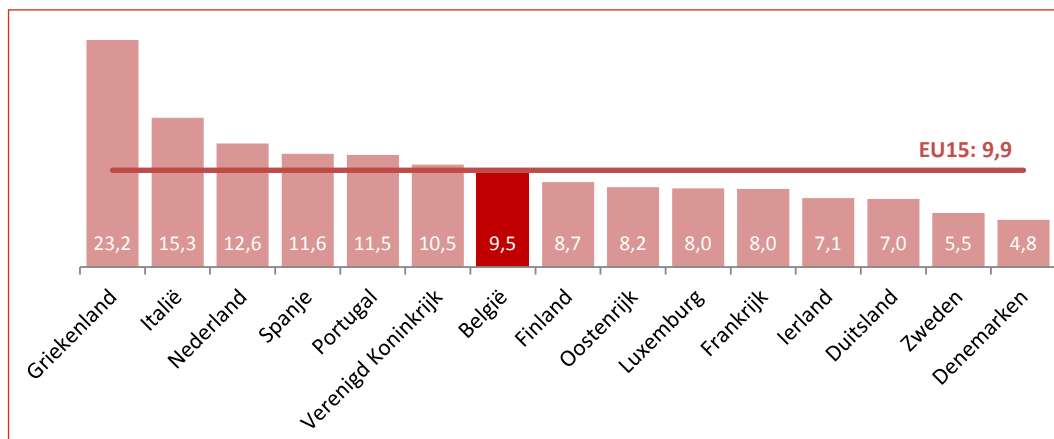
Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018.

Er waren 204.100 vrouwelijke zelfstandige ondernemers tussen 15 en 74 jaar in België in 2017. Dat houdt in dat er 48,7 zelfstandige ondernemers per 1.000 vrouwen zijn. In Duitsland en Frankrijk ligt de densiteit lager, ze bedraagt respectievelijk 43,6 en 42,2. In Nederland zijn er 78,2 zelfstandige ondernemers per 1.000 vrouwen. Het EU15-gemiddelde is 54,5.

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

In België is het aandeel van de werkende vrouwen dat zelfstandige ondernemer is 9,5 %. Dat ligt licht onder het EU15-gemiddelde van 9,9 %, maar boven de mediaan van 8,7 %.

Grafiek 32. Aandeel zelfstandigen bij werkende vrouwen (15-74 jaar) in 2017 voor EU15-landen
In %.

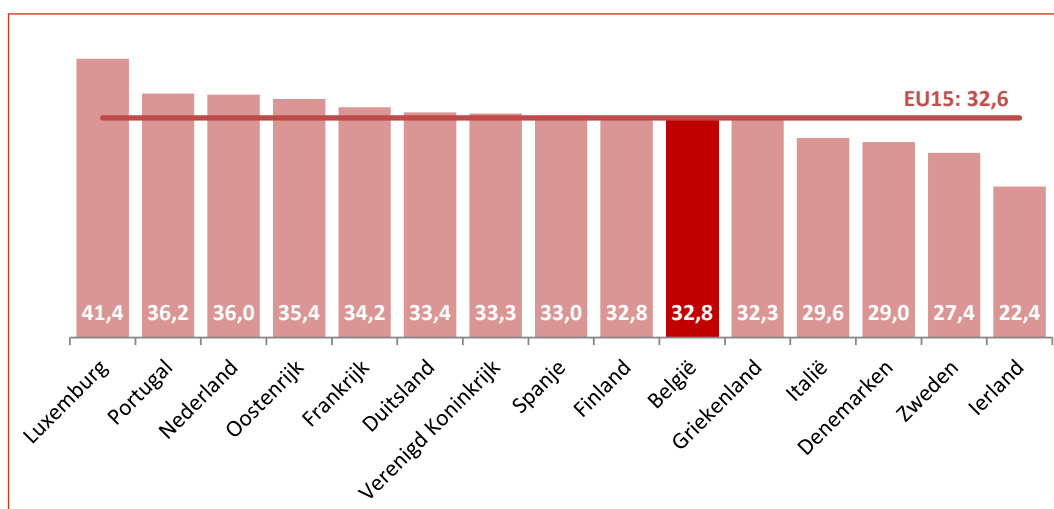

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2017 is 32,8 % van de Belgische zelfstandige ondernemers een vrouw. Daarmee ligt België net boven het EU15-gemiddelde.

Grafiek 33. Aandeel vrouwen in populatie zelfstandigen in 2017 voor EU15-landen

In %.

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 04.10.2018; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Tabel 17 geeft een overzicht van de positieve (groen), nul- (wit) of negatieve (rood) ontwikkeling van de verschillende kernindicatoren met betrekking tot vrouwelijk ondernemerschap. Omwille van de hervorming van de methodologie van de Europese enquête van de arbeidskrachten in 2017 is er voor België geen vergelijking met vorige jaren mogelijk voor de indicatoren activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad.

Tabel 17. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap"

In %;

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Activiteitsgraad bij vrouwen					68,4
Tewerkstellingsgraad bij vrouwen					63,6
Aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers	+1,9	+2,2	+2,4	+2,6	+3,4
Aantal startende vrouwelijke zelfstandigen en helpers	-0,4	+7,1	+5,4	+5,2	+5,3
Aantal stopzettingen bij vrouwelijke zelfstandigen en helpers	+11,4	+13,8	-10,5	+14,2	+3,7

"De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België."

Lijst van grafieken

Grafiek 1. Btw-plichtige kmo's	16
Grafiek 2. Grootte van de ondernemingen in 2015, 2016 en 2017	18
Grafiek 3. Kmo's in de drie grootste sectoren	19
Grafiek 4. Verdeling werknemersklassen binnen de drie grootste sectoren in 2017	20
Grafiek 5. Sectoren met een aandeel groter dan 10% per werknemersklasse in 2017	21
Grafiek 6. Verdeling van de rechtsvormen bij de kmo's in 2017	21
Grafiek 7. De drie grootste rechtsvormen bij kmo's	22
Grafiek 8. Verdeling rechtsvormen per werknemersklassen in 2008 en 2017	23
Grafiek 9. Faillissementen van kleine kmo's	23
Grafiek 10. Aantal verloren arbeidsplaatsen in kleine kmo's volgens type contract	24
Grafiek 11. Faillissementen per grootte van onderneming	25
Grafiek 12. Faillissementen per rechtsvorm (<50 werknemers)	25

Grafiek 13. Faillissementen bij kleine kmo's voor de drie belangrijkste sectoren	26
Grafiek 14. Tewerkgestelde werknemers in de privésector volgens grootte van onderneming.....	27
Grafiek 15. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel voor een eerste werknemer (per kwartaal).....	29
Grafiek 16. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel voor een eerste werknemer (per regio).....	30
Grafiek 17. Toegevoegde waarde per tewerkgestelde persoon volgens ondernemingsgrootte in 2016	34
Grafiek 18. Zelfstandigen en helpers	37
Grafiek 19. Verdeling over leeftijdscategorieën van actieve zelfstandigen, starters en stoppers in 2017	38
Grafiek 20. Aangeslotenen volgens aard van de bezigheid	39
Grafiek 21. Starters volgens aard van de bezigheid	39
Grafiek 22. Aangesloten student-zelfstandigen volgens geslacht	42
Grafiek 23. Aandeel van zelfstandigen in werkende bevolking in 2017 voor EU15-landen	44
Grafiek 24. Aandeel van zelfstandigen met werknemers in 2017 voor EU15-landen	44
Grafiek 25. Vijf belangrijkste sectoren waarin zelfstandigen actief zijn per land in 2017	45
Grafiek 26. Activiteits- en tewerkstellingsgraad volgens geslacht (20-64 jaar) in België in 2017	48
Grafiek 27. Zelfstandigen en helpers volgens geslacht	48
Grafiek 28. Zelfstandigen en helpers per sector volgens geslacht in 2017	50
Grafiek 29. Ratio bestuurders en zelfstandigen (excl. helpers) per sector en per geslacht in 2017	51
Grafiek 30. Activiteitsgraad bij vrouwen (20 en 64 jaar) in 2017 voor EU15-landen	52
Grafiek 31. Tewerkstellingsgraad bij vrouwen (20-64 jaar) in 2017 voor EU15-landen	52
Grafiek 32. Aandeel zelfstandigen bij werkende vrouwen (15-74 jaar) in 2017 voor EU15-landen	53
Grafiek 33. Aandeel vrouwen in populatie zelfstandigen in 2017 voor EU15-landen	53

Lijst van tabellen

Tabel 1. Definitie kmo en categorieën volgens de Europese Commissie.....	8
Tabel 2. Definitie kmo en categorieën volgens het Kmo-observatorium.....	9
Tabel 3. Dichtheid van het aantal kmo's per 1.000 inwoners.....	17
Tabel 4. Bruto kmo-oprichtingsgraad.....	17
Tabel 5. Kmo-stopzettingsgraad.....	17
Tabel 6. Netto kmo-oprichtingsgraad.....	18
Tabel 7. Kmo-turbulentiegraad.....	18
Tabel 8. Top 5 van tewerkstelling (arbeidsplaatsen) in de privésector in 2017.....	28
Tabel 9. Ondernemingen per ondernemingsgrootte in 2016.....	32
Tabel 10. Tewerkgestelde personen per ondernemingsgrootte in 2016.....	33
Tabel 11. Toegevoegde waarde en aandeel per ondernemingsgrootte in 2016.....	34
Tabel 12. Indicatoren van het hoofdstuk "demografie van de kmo's".....	35
Tabel 13. Dichtheid van het aantal zelfstandigen (ondernemers en helpers) per 1.000 inwoners.....	37
Tabel 14. Geïnde sociale bijdragen.....	43
Tabel 15. Aanvragen voor vrijstelling van sociale bijdragen.....	43
Tabel 16. Indicatoren van het hoofdstuk "demografie van de zelfstandige ondernemers".....	46
Tabel 17. Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap".....	54

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnummer: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>